

De standenvertegenwoordiging in de Christelijke Volkspartij en de Parti Social Chrétien

door Jozef SMITS,

Assistent aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

« De CVP kan niet ontkomen aan de bestendige zorg om, in de samenstelling van haar leiding en vertegenwoordiging, bij de toepassing van het agenda van haar werkzaamheden het vertrouwen van de verschillende sociale groepen te onderhouden en hun gehechtheid aan de partij steeds te voeden. Wil men een stevig geheel vormen, dan is een dosage vereist, die de verantwoordelijken in de nationale en in de arrondissementele partijinstanties voor lastige problemen kan stellen. Dosage is nodig, doch het ware een karikatuur van een eenheidspartij moest de CVP niets anders zijn dan een naast mekaar plaatsen van standsorganisaties, waar, volgens min of meer ingewikkelde rekenformules, de ambten en verantwoordelijke posten, per stand, verdeeld worden »

P.W. Segers, « Unitaire partij, realistische formule ? », in *Tijdschrift voor Politiek*, 1955, nr 5-6, p. 506.

« Le PSC a grand intérêt à conserver l'appui des organisations sociales-chrétiennes et donc à leur faire la place requise dans ses organes et fonctions dirigeantes pour continuer à bénéficier de leur appui »

E. Poulet, *Les rapports entre familles au sein du PSC*, 1974, p. 3.

Zelden zijn de standen in de CVP en de PSC zo uitdrukkelijk op de voorgrond getreden als tijdens de weken voor en vooral na de parlementsverkiezingen van 8 november 1981. In het bijzonder de PSC vertoonde nog weinig kenmerken van wat een samenhangende partij beoogt nl. over

de verschillende sociale klassen, standen zegt men in CVP en PSC, en hun uiteenlopende belangen heen, een consensus bewerkstelligen over de doelstellingen en het programma van de partij. De verdeeldheid tussen de standen in de PSC was volgens politieke waarnemers zo groot dat de partij op een bepaald ogenblik zelfs uit mekaar dreigde te vallen (1). Volgens de CVP-Jongeren dienden de oorzaken van de zware verkiezingsnederlaag van de partij verklaard door de te grote invloed van de standsorganisaties op de besluitvorming in de partij (2). Bij de standsorganisaties zelf heerste ontevredenheid omdat ze oordeelden dat vooral hun kandidaten het slachtoffer waren van het aanzienlijke verlies aan stemmen en parlementsliden voor de CVP (3). En was de formateursopdracht van Ch.-F. Nothomb niet nodig om voor de linkervleugel in de CVP en de PSC aan te tonen dat een christendemocratisch-socialistische regering of een regering van nationale unie onmogelijk was ?

De invloed van de standen in de CVP en de PSC is dus blijkbaar nog altijd reëel. Toch was het de bedoeling van de stichters van de CVP-PSC een unitaire partij uit te bouwen, d.w.z. een partij die niet langer gevestigd was op standenvetegenwoordiging maar enkel uit individueel aangesloten leden zou bestaan. In deze bijdrage zal daarom in de eerste plaats summier aangeduid worden hoe bij de stichting van de CVP-PSC, ondanks de beoogde structurele vernieuwing, de standsorganisaties in de nieuwe partij zich verder konden laten gelden. Of hoe de 'nieuwe' partij zich niet volledig kon losmaken van de structuur van de vooroorlogse katholieke partij. In de tweede plaats zal de politieke opstelling van de standsorganisaties, hun relatie tot de CVP-PSC en de plaats van de politieke vertegenwoordigers in deze organisaties, behandeld worden. Eén van de momenten waarop de standsorganisaties in de CVP-PSC sterk op de voorgrond treden, is bij de samenstelling van de kandidatenlijsten voor de parlementsverkiezingen. In een derde paragraaf wordt een overzicht van de lijstensamenstelling in de CVP en de PSC voor de verkiezingen van 8 november 1981 gemaakt. Tenslotte wordt in een vierde paragraaf de parlementaire vertegenwoordiging van de respectieve standsorganisaties in de CVP en de PSC weergegeven voor de periode 1974-1981. Dit laat tevens toe om over vier verkiezingen (1974, 1977, 1978 en 1981) heen, met hun winst en verlies voor beide partijen, mogelijke verschuivingen in deze vertegenwoordiging na te gaan.

(1) X., « PSC : La fin ? », in *Pourquoi Pas ?*, 10 december 1981, blz. 4-8.

(2) X., « CVP moet minder standengebonden zijn », in *De Standaard*, 14 december 1981, blz. 2.

(3) G. DES., « Arbeidersbeweging (ACW) wil duidelijker plaats in CVP. Standen likken hun verkiezingswonden », in *De Standaard*, 13 november 1981, blz. 2.

1. Van Katholieke Unie over Blok der Katholieken naar Christelijke Volkspartij.

« Virtueel was de vernieuwing zeer groot. Het gebruik dat van de nieuwe mogelijkheden en structuren werd gemaakt zou uitwijzen hoe nieuw de CVP-PSC wel was » schrijft M. Van den Wijngaert in zijn studie over het ontstaan en de stichting van de CVP-PSC (4). Inderdaad, in vergelijking met de vooroorlogse Katholieke Unie en het Blok der Katholieken vertoonde de CVP-PSC belangrijke verschillpunten. Het opvallendst was de unitaire structuur van de nieuwe partij. Luidens het « Manifest der Christelijke Volkspartij » erkende de partij « geen enkele speciale groep, geen enkele sociaal-economische of culturele organisatie » (5). Met deze wat vage aanduiding bedoelde men uiteraard de standsorganisaties, die de basis vormden van de katholieke partij tijdens het interbellum, die deze ook domineerde en tevens de oorzaak waren van de malaise die bijna constant in de partij heerste.

De Katholieke Unie, opgericht in 1921, was niet meer dan een federatie van standsorganisaties : het Algemeen Christelijk Werkersverbond - Ligue Nationale des Travailleurs Chrétiens (ACW-LNTC), de Boerenbond (BB) en de Waalse Landbouwersbonden, de Landsbond van de Middenstand en de Federatie van Kringen die de (conservatieve) burgerij vertegenwoordigde. Het voorzitterschap van de Unie kwam, voor de duur van één jaar, om beurt toe aan een vertegenwoordiger van één van de vier standsorganisaties, en het Bureau en de Hoofdraad, de enige nationale bestuursorganen van de Unie, waren uitsluitend samengesteld uit vertegenwoordigers van de standsorganisaties. Het gezag van de Voorzitter, het Bureau en de Hoofdraad waren zo goed als onbestaande en van een gemeenschappelijk programma viel weinig te bespeuren. Elke standsorganisatie ging met zijn eigen programma naar de verkiezingen en betrachtte in de eerste plaats voor zijn kandidaten verkiesbare plaatsen af te dwingen op de katholieke lijsten. De voornaamste taak van het Bureau bestond erin als scheidsrechter op te treden bij de talrijke conflicten tussen de standen bij de lijstensamenstelling. Zijn beslissingen werden evenwel vaak niet gerespecteerd. Getuige daarvan het groot aantal dissidente katholieke lijsten in de jaren twintig (6).

(4) M. VAN DEN WIJNGAERT, *Ontstaan en stichting van de CVP/PSC. De lange weg naar het kerstprogramma*, Antwerpen, 1976, blz. 54.

(5) *Ibid.*, blz. 87.

(6) E. GERARD, *Documenten over de katholieke partijorganisatie in België*, Leuven, 1981, blz. 17-34.

Bij de wording van de Katholieke Unie dienen verder nog een aantal aspecten vermeld die de verhoudingen tussen de standsorganisaties zoals zij zich na 1921 ontwikkelden mede verklaren en ook vandaag nog hun betekenis hebben. De inrichting van de katholieke partij op basis van standenvetegenwoordiging was een idee die hoofdzakelijk in Vlaanderen verdedigd werd. De organisaties die het sterkst ijverden voor een dergelijke vertegenwoordiging waren het ACW en de BB die in het Vlaamse landsgedeelte de overgrote meerderheid van hun aanhang hadden. De organisaties van arbeiders, boeren en middenstanders werkten er onderling vaak samen tegen de conservatieve en overwegend franstalige Federatie van Kringen. In Wallonië daarentegen was de Federatie van Kringen dominerend. Landbouwers en middenstanders waren er zwak of helemaal niet georganiseerd zodat de christelijke arbeidersbeweging alleen stond om de machtspositie van de Federatie te bestrijden (7).

Door de crisis in de Katholieke Unie tengevolge van de vorming van de katholiek-socialistische regering Pouillet-Vandervelde in 1925 en nog meer door haar val in 1926, groeide het verlangen om in de partij een steviger organisatie en een grotere eenheid tot stand te brengen. Dit leidde tot de reorganisatie van de Katholieke Unie in 1932. De standsorganisaties bleven weliswaar de basis vormen van de partij, maar de leidinggevende organen verkregen toch een grotere onafhankelijkheid. De Voorzitter van de Unie werd voortaan verkozen, voor de duur van drie jaar, door een Algemene Vergadering die niet uitsluitend uit vertegenwoordigers van de standsorganisaties was samengesteld maar waarvan tevens de katholieke ministers en oud-ministers, afgevaardigden van de katholieke parlementsfracties en personaliteiten van verscheidene katholieke organisaties en instellingen deel uitmaakten, zoals de Katholieke Jonge Wachten, journalisten, werkgevers, de Katholieke Vlaamse Landsbond, de mutualiteiten en het katholiek onderwijs. Een permanent secretariaat en studiecmissies werden opgericht, een periodiek bulletin uitgegeven en een, zij het zeer algemeen, programma opgesteld (8).

De zware verkiezingsnederlaag van de Katholieke Unie in 1936 luidde een nieuwe fase in. De Unie werd vervangen door het Blok der Katholieken van België. De Vlaams-Waalse tegenstellingen die naast de twisten tussen de standsorganisaties een andere belangrijke oorzaak vormden van onenigheid in het katholieke kamp, resulteerden in de oprichting van twee

(7) *Ibid.*, blz. 36 en E. GERARD, « Het Algemeen Christelijk Werkersverbond, omstreden standsorganisatie (1921-1940) », in E. GERARD (red.), *De kracht van een overtuiging. 60 jaar ACW*, Zele, 1981, blz. 38-39.

(8) E. GERARD, *Documenten...*, blz. 39-47 en blz. 122-123.

vleugels in het Blok : de Katholieke Vlaamse Volkspartij en de Parti Catholique Social. De structuur van beide vleugels verschilde aanzienlijk. De Katholieke Vlaamse Volkspartij behield de standenvertegenwoordiging met uitsluiting evenwel van de Federatie van Kringen. De Parti Catholique Social erkende alleen individuele aansluitingen. Niettemin kon ook de franstalige vleugel zich niet volledig onttrekken aan de standsorganisaties en voerde voor hen een « régime de reconnaissance » in (9). Toch bleef de kritiek op de katholieke partij en haar structuur aanhouden, vooral bij de katholieke jongeren en intellectuelen, die beïnvloed door de tijdgeest, verlangden naar een sterke, boven de standen verheven partij met aan het hoofd een krachtige leidersfiguur.

Gegevens omtrent de numerieke sterkte van de standsorganisaties in de parlementaire vertegenwoordiging van de katholieke partij tijdens het interbellum zijn nog altijd schaars. C.H. Höjer schat het aantal 'democraten' in de katholieke partij op ongeveer 1/3 voor de periode 1919-1925, nadien zou ongeveer de helft van de katholieke kamerleden tot de democratische fractie behoren. Zoals hij zelf vermeldt, gebruikt C.H. Höjer de benaming 'democraat' in de brede zin van het woord, dus niet uitsluitend de vertegenwoordigers van het ACW-LNTC (10). E. Gerard heeft een nauwkeuriger berekening gemaakt, evenwel alleen van het aantal ACW-LNTC-parlementsleden, die overigens in Kamer en Senaat een eigen fractie vormden. Uit zijn cijfers blijkt dat de christelijke arbeidersbeweging er in zeer beperkte mate in slaagde haar vertegenwoordiging op te voeren : van 27 % der katholieke kamerleden in 1921 'steeg' het tot 31 % in 1939. Naast de vertegenwoordigers van de standen waren er onder de katholieke parlementsleden ook standenlozen. Deze laatsten werden vooral voorgedragen in die kiesarrondissementen waar de partij electoraal (zeer) zwak stond. De reden daarvoor is duidelijk : met dit soort kandidaten trachtte men de tegenstellingen tussen de standen zoveel mogelijk te beperken en de verbrokkeling van de partij of katholieke scheurlijsten te vermijden (12).

De structuur van het Katholiek Blok en meer bepaald deze van de franstalige vleugel is belangrijk in het licht van de oprichting van de CVP-PSC. De founding fathers van de CVP-PSC wensten de fouten uit het verleden niet te herhalen en opteerden voor een unitaire structuur : niet langer de standsorganisaties, maar een autonoom centraal bestuur diende het programma en het beleid van de partij te bepalen. Hoe kon de nieuwe partij evenwel volledig afstand nemen van de standsorganisaties,

(9) C.H. HÖJER, *Le régime parlementaire belge de 1918 à 1940*, Uppsala, 1946, blz. 38-40.

(10) *Ibid.*, blz. 40-41.

(11) E. GERARD, *Het Algemeen Christelijk Werkersverbond...*, blz. 39.

(12) C.H. HÖJER, *op. cit.*, blz. 40.

ermee rekening houdend dat vooraanstaande figuren uit deze organisaties nauw betrokken waren bij de stichting van de CVP-PSC en bij de eerste na-oorlogse verkiezingen de kandidaten van de 'nieuwe' partij toch herkenbaar dienden te zijn voor de kiezer, zoniet riskeerde men een breuk met het kiezerspubliek van de vooroorlogse katholieke partij ?

Dat de standsorganisaties informeel een rol bleven uitoefenen blijkt o.m. uit de toelichting van P.W. Segers als verslaggever van de commissie-partijorganisatie op de tweede dag van het stichtingscongres van de CVP-PSC. P.W. Segers verklaarde « dat de nieuwe partij het politieke tehuis voor alle christelijke sociale organisaties, onderwijsinstellingen en caritatieve werken diende te zijn » (13). Nog belangrijker dan deze verklaring was de voorbereiding van de parlementsverkiezingen van februari 1946. In een omzendbrief aan de arrondissementele afdelingen lichtte Algemeen Voorzitter, A. De Schrijver, het verkiezingsreglement toe zoals het door het Nationaal Comité van de partij was opgemaakt. In deze brief is de dualiteit treffend : enerzijds benadrukte de voorzitter dat de samenstelling van de kandidatenlijsten niet het werk mocht zijn van een beperkte groep en moest een standenvertegenwoordiging vermeden worden, anderzijds mocht men wel op plaatselijke gewoonten steunen (14). « Dat kwam erop neer », besluit M. Van den Wijngaert, « dat in bepaalde arrondissementen de standenorganisaties hun volle gewicht in de schaal mochten werpen bij de samenstelling van de lijsten » (15). De oprichting van de Agenda-commissie in de jaren vijftig wijst eveneens op de blijvende invloed van de standsorganisaties. In deze commissie, een niet-statutair orgaan, ontmoeten de vertegenwoordigers van de CVP, het Algemeen Christelijk Vakverbond, de Boerenbond, het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond, de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten en het Verbond van Christelijke Werkgevers mekaar. Volgens de auteurs van *La décision politique en Belgique* is deze commissie voor wat de besluitvorming in de partij betreft belangrijker dan de voornaamste statutaire organen (16).

Een studie over de wijze waarop en de mate waarin de standsorganisaties de besluitvorming in de CVP-PSC bepalen is niet voorhanden. Toch blijkt uit bovenstaande, weliswaar fragmentarische aanduidingen, dat de invloed van de standen op de partij niet te ontkennen is. Wel is de formele band tussen de partij en de standsorganisaties, zoals die bestond in de vooroorlogse katholieke partij, in 1945-1946, omgezet in een informele.

(13) M. VAN DEN WIJNGAERT, « Hield de Christelijke Volkspartij in 1945 op een standenpartij te zijn ? », in *De Nieuwe Maand*, XXI (1978), nr 9, blz. 532.

(14) *Ibid.*, blz. 532-533.

(15) *Ibid.*, blz. 533.

(16) J. MEYNAUD, J. LADRIERE en F. PERIN, *La décision politique en Belgique*, Parijs, 1965, blz. 58.

2. De politieke opstelling van de standsorganisaties en hun relatie tot de CVP-PSC

Het is niet de bedoeling om de politieke opstelling van de standsorganisaties en hun verhouding tot de CVP-PSC en de evolutie hierin uitgebreid te behandelen, enkel de hoofdlijnen worden aangeduid. Daarnaast besteden we enige aandacht aan de politieke vertegenwoordigers van de standsorganisaties : de positie die ze in deze organisaties innemen en de wijze waarop de organisaties hun mandatarissen aanduiden.

A. DE STANDSORGANISATIES EN HUN VERHOUDING TOT DE CVP.

Er werd reeds op gewezen dat de idee van politieke standenvetegenwoordiging in Wallonië heelwat minder aantrekkingskracht uitoefende dan in Vlaanderen. Dit verklaart voor een groot deel de verhoudingen tussen de standen in de huidige CVP en PSC. Ondanks hun uiteenlopende belangen is de CVP erin geslaagd een voldoende cohesie tussen de standen te bewaren. Ook is er een grote continuïteit in de politieke opstelling van de standsorganisaties. Het ACW en de BB, de twee belangrijkste standsorganisaties in de vooroorlogse katholieke partij, hebben ook na Wereldoorlog II geopteerd voor een verdere samenwerking met de nieuwe CVP. Het in 1948 opgerichte Nationaal Christelijk Middenstandsverbond (NCMV), dat de werking verder zette van de vooroorlogse katholieke middenstandsorganisaties, verkoos evenals het ACW en de BB zijn politiek programma via een binding met de CVP te realiseren.

1. *Het Algemeen Christelijk Werkersverbond* (17).

Het ACW-LNTC heeft tijdens het interbellum geen fundamentele wijziging in zijn politieke opstelling gekend. Van meet af aan opteerde het voor een samenwerking met de andere standsorganisaties in de katholieke partij en wees het de oprichting van een onafhankelijke arbeiderspartij af. Na de crisis in de katholieke partij in 1936 was het ACW-LNTC wel bereid zijn eigen politieke actie op te geven en een meer unitaire partij te steunen « op voorwaarde dat het programma van die partij vertrouwen zou inboezemen en het ACW een aantal eigen mandatarissen kon behouden » (18).

(17) De politieke opstelling van het ACW wordt uitvoeriger behandeld dan deze van de BB en het NCMV. De reden daarvoor is eenvoudig : in de BB en het NCMV is de binding met de CVP nooit ter discussie gesteld. Bij het ACW daarentegen is geleidelijk een spanningsveld gegroeid rondom de relatie ACW-CVP.

(18) E. GERARD, *op. cit.*, blz. 43.

Nagenoeg dezelfde verantwoording vinden we terug voor de samenwerking van het (Vlaamse) ACW met de CVP. Dat het ACW zonder veel problemen op 4 oktober 1945 zijn steun toezegde aan de enkele maanden voordien opgerichte CVP was niet zo verwonderlijk. De nieuwe partij beantwoordde grotendeels aan het ACW-concept en vooraanstaande figuren uit de beweging waren van zeer nabij betrokken bij de stichting van de nieuwe partij. Trouwens de helft van de leden van de Vlaamse vleugel van het Nationaal Comité van de CVP behoorde tot de ACW-strekking en bij de eerste na-oorlogse parlementsverkiezingen deelde het ACW via zijn ledenbladen aan de christelijke arbeiders mee dat de CVP hun volledig vertrouwen mocht genieten (19). Deze ondubbelzinnige stellingname van het ACW was mede ingegeven door de vooruitstrevende sociaal-economische standpunten zoals die in het Kerstprogramma van de CVP waren opgenomen.

Ook vandaag nog opteert het ACW voor de realisatie van zijn politiek programma voor de CVP. Sinds 1945 blijkt er in de politieke opstelling van het ACW en de relatie tot de CVP niet zoveel veranderd. Dat kan aan de buitenkant dan wel zo lijken, binnen het ACW is geleidelijk de ontevredenheid gegroeid over de politieke binding met de CVP. Dat het ACW zowel kwalitatief, d.w.z. wat de realisatie van zijn programma betreft, als kwantitatief, d.w.z. wat de numerieke vertegenwoordiging van zijn 'politieke vrienden' in de CVP betreft, onvoldoende aan zijn trekken komt, is een idee die in stellingname's van de militanten en standpunten van de deelorganisaties sedert het begin van de zestiger jaren steeds frequenter terugkeert (20).

De wrevel omtrent de politieke opstelling van het ACW kwam reeds tot uiting ten tijde van de koningskwestie en de schoolstrijd. Door deze twee levensbeschouwelijke conflicten, die het na-oorlogse politieke leven tot het eind van de jaren vijftig beheersten, verdween het sociaal-economisch gedeelte van het Kerstprogramma op de achtergrond. En de sociaal-economische hervormingen die wel werden doorgevoerd, stuitten op een niet geringe weerstand bij de conservatieve vleugel van de CVP. Met de staking tegen de eenheidswet, de gedeeltelijke mislukking van de travaillistische regering Lefèvre-Spaak (1961-1965) en de zware verkiezingsnederlaag voor de CVP die hierop volgde, nam het ongenoegen omtrent de verhouding ACW-CVP gaandeweg toe. Tijdens de tweede

(19) M. VAN DEN WIJNGAERT en P. WEYNS, « De politieke opstelling van het ACW en zijn verhouding tot de CVP (1945-1966) », in E. GERARD (red.), *De kracht van...*, blz. 194.

(20) P. WEYNS, *Onderzoek naar de politieke opstelling van het ACW*, Licentie-verhandeling, Leuven, 1980, blz. 42-72.

helpt van de jaren zestig werd voornamelijk in KWB-kringen deze verhouding bediscussieerd. De KWB verlangde een sterker arbeidersgericht optreden van de ACW-mandatarissen en een sterkere numerieke vertegenwoordiging in de CVP (21). Deze eisen zouden later nog bij herhaling weerklinken. Zo ook in de periode rond de parlementsverkiezingen van 8 november 1981. Enkele weken voor deze verkiezingen uitten de christelijke metaalarbeiders op hun congres hun ontevredenheid over de houding van de ACW-politici. Een amendement op de ontwerpresolutie waarin de onmiddellijke oprichting van een christelijke arbeiderspartij werd voorgesteld, verkreeg een niet onbelangrijk aantal ja-stemmen, nl. 171 tegen 311 neen-stemmen, en 29 onthoudingen. In de slottoespraak op het congres verklaarde ACV-Voorzitter Houthuys dat « de verhoudingen tussen de politieke mandatarissen en de politieke vrienden met de kristelijke arbeidersbeweging niet altijd ideaal verlopen », en hij voegde eraan toe dat « de scheefgegroeide situaties moeten worden rechtgetrokken. Een nieuwe partij werkt de versnippering in de hand, wat op zijn beurt leidt tot verstarring, immobilisme en tot de uiteindelijke aftakeling van de democratie » (22). In een open brief aan ACW-Voorzitter D'Havé, enkele weken na de verkiezingen, vroegen 228 militanten en vrijgestelden van de beweging om een heroriëntering van de relatie tussen het ACW en de CVP en een bezinning over de politieke besluitvorming binnen het ACW « zodat de werknemersbelangen minder in de verdrukking komen bij het zoeken naar een consensus binnen een « standen »-partij » (23). Tot een grondige verandering in de relatie van het ACW tot de CVP heeft deze bevraging (vooralnog) niet geleid, wel is sedert de jaren zestig een tendens tot grotere afstandelijkheid van het ACW t.a.v. de CVP waarneembaar.

Het ongenoegen over de politieke opstelling van het ACW kan ten dele verklaard worden door de onduidelijkheid van de organisatorische structuur waarin zijn politieke houding tot stand komt. Meer in het bijzonder is de positie van de politieke vertegenwoordigers in deze structuur voor de leden en de militanten te weinig zichtbaar. De statutaire bestuursorganen die het politieke optreden bepalen zijn in principe de nationale organen (Nationaal Congres, Middenraad, Hoofdbestuur, Bureau en Dagelijks Bureau). In feite komt de politieke houding van het ACW vooral in het Vlaams Bureau ter sprake aangezien in de overige bestuursorganen ook

(21) *Ibid.*, blz. 45-48.

(22) R.G., « Metaalarbeiders roepen ACW-politici tot de orde », in *De Standaard*, 19 oktober 1981, blz. 3.

(23) *Open brief aan het nationaal bestuur van het ACW*, Brussel, 3 december 1981, blz. 2.

vertegenwoordigers van de Waalse vleugel, de Mouvement Ouvrier Chrétien (MOC), wiens politieke opstelling grondig verschilt van deze van het ACW, zetelen. Het is ook via het Vlaams Bureau dat in de praktijk de relatie met de ACW-parlementairen en -ministers wordt onderhouden. De ACW-parlementairen zijn als zodanig niet vertegenwoordigd in de nationale bestuursorganen. Ze zijn wel opgenomen in enkele niet-statutaire organen, nl. de Algemene Contactvergadering en de Permanente Contactcommissie. In de statuten van het ACW was de oprichting van een Nationaal Politiek Comité voorzien waarin de politieke mandatarissen samen met de leiding de politieke opstelling van de beweging zouden bespreken. De oprichting van een dergelijk comité stuitte evenwel op weerstand in de Waalse vleugel, met name verdedigden een aantal leden van deze vleugel de onverenigbaarheid tussen een politiek mandaat en een leidende functie in de beweging. Door deze reserves in het MOC enerzijds en de sterke aanwezigheid van vooraanstaande ACW-figuren in de pas opgerichte CVP anderzijds heeft het Politiek Comité nooit de opdracht vervuld die het statutair was toebedeeld (24). In de plaats van dit comité is dan in het ACW in 1952 een Permanente Contactcommissie opgericht. Van deze commissie maken momenteel deel uit : de leden van het Dagelijks Bestuur, één ACW-afgevaardigde per provincie, 1 kamerlid en 1 senator per provincie, de fractievoorzitters van Kamer en Senaat (indien deze tot het ACW behoren), de ACW-ministers en H. Kuylen, die (informeel) de functie van politiek secretaris in het ACW vervult en in die hoedanigheid de coördinatie tussen de beweging en haar politieke mandatarissen behartigt. De Permanente Contactcommissie komt in principe éénmaal per maand samen, in feite in functie van de politieke omstandigheden. In de Algemene Contactvergadering, die twee- à driemaal per jaar vergadert, zetelen de leden van het Bureau, de ACW-parlementairen en -ministers. Verder maken de ACW-parlementairen ook deel uit van de hun aanbevelende studiecyclussen. In de ACW-statuten is op arrondissementeel vlak de oprichting van Politieke Comités voorzien, maar in een aantal arrondissementen is nog geen Politiek Comité opgericht of functioneert het niet of nauwelijks. Waar ze wel functioneren, zijn de ACW-parlementairen uit het betrokken arrondissement in deze comités meestal opgenomen (25).

(24) M. VAN DEN WIJNGAERT en P. WEYNS, *op. cit.*, blz. 199, en L. PRENEEL, « Het ACW en het MOC op gescheiden wegen », in E. GERARD (red.), *De kracht van...*, blz. 273-277.

(25) P. WEYNS, *op. cit.*, blz. 90-100. Een drietal jaren geleden bestond in ongeveer de helft van de arrondissementen een Politiek Comité. Momenteel is in bijna alle arrondissementen een dergelijk comité opgericht. De mate waarin deze comités effectief functioneren, verschilt evenwel sterk van arrondissement tot arrondissement.

Wat de voorbereiding van de parlementsverkiezingen betreft, bepaalt het arrondissementeel Hoofdbestuur, desgevallend in samenspraak met het Politiek Comité, hoeveel en welke plaatsen het ACW zal opeisen op de CVP-lijst. Dit voorstel bevat ook de namen van de ACW-kandidaten en wordt overgemaakt aan de arrondissementele Middenraad (die samengesteld is uit de leden van het verbondelijk Hoofdbestuur, afgevaardigden van de plaatselijke afdelingen en de verschillende deelorganisaties) die het geheel goedkeurt of verwerpt (26) (27).

2. De Belgische Boerenbond.

Een expliciete verwijzing naar de politieke opstelling en de noodzaak van politieke actie vinden we in de statuten van de BB niet terug. Artikel 3 van de Grondkeure van de Boerenbond bepaalt dat de bond als christelijke sociaal-economische vereniging o.m. tot doel heeft van « maatschappij en overheid gedaan te krijgen dat de rechtmatige sociale en economische belangen van de land- en tuinbouwsector naar behoren behartigd worden ». Verder wil de bond bijdragen tot « de opbouw van de samenleving in zijn werkgebied en de godsdienstige, zedelijke, geestelijke en stoffelijke ontplooiing van de landelijke gezinnen, als sociale beweging... bevorderen door vormings- en ontwikkelingswerk. Hij wil daarbij samenwerken met alle andere opbouwende krachten van de maatschappij... » (28). Al wat duidelijker zijn de statuten van de arrondissementsverbanden van de organisatie. Deze verbonden moeten « het hunne ertoe bijdragen opdat in de politieke en administratieve lichamen in voldoende mate personen worden gekozen en/of opgenomen die inzake land- en tuinbouw bevoegd en toegewijd zijn » (29).

Voor de verwezenlijking van zijn politiek programma kiest de BB ondubbelzinnig voor de CVP, zoals hij dat tijdens het interbellum even duidelijk deed in de Katholieke Unie en in het Blok der Katholieken.

(26) *Ibid.*, blz. 100.

(27) Dat de erkenning van de ACW-kandidaten op het arrondissementeel niveau dient gesitueerd, moge blijken uit enkele voorbeelden. Toen in 1979 L. Vanackere CVP-provinciaal senator van Brabant en behorend tot het ACW, diende opgevolgd, verkoos het ACW-arrondissementeel Hoofdbestuur van Brussel-Halle-Vilvoorde F. Cornelis boven I. Lindemans, hoofd van de ACV-studiedienst, alhoewel deze laatste de steun genoot van ACW-Voorzitter D'Havé en van de Voorzitter van het CVP-arrondissementeel Bestuur en eveneens tot het ACW behorend, J.L. Dehaene. Een ander voorbeeld is de betwisting omtrent M. Eyskens in het arrondissement Leuven in 1981 (cf infra).

(28) *Grondkeure van de Belgische Boerenbond*, blz. 1.

(29) *Model-Keure van de Arrondissementsverbanden van de Bedrijfs-gilden aangesloten bij de Belgische Boerenbond, van de Agra-Kringen van het Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen, van de Groene Kringen van de Katholieke Landelijke Jeugd en van de Provincieverbonden*, blz. 2.

Trouwens, J. Helleputte, stichter van de BB, was één van de fervente verdedigers van politieke standenvetegenwoordiging en de bezielende figuur bij de oprichting van de Katholieke Unie (30).

Minder groot was de betrokkenheid van de BB bij de stichting van CVP-PSC : in het Nationaal Comité van de partij zetelde slechts één vertegenwoordiger van de bond, nl. G. Mullie (31). Dat heeft evenwel niet belet dat BB zijn volledige steun verleende en nog steeds verleent aan de CVP. De redenen voor deze steun, aldus de BB, zijn de volgende : *a)* de voortdurende bekommernis voor de agrarische bevolking bij de CVP, *b)* het programma van de CVP is zowel op algemeen vlak als op het gebied van de land- en tuinbouw een weerspiegeling van de doelstellingen van de bond, *c)* de aanwezigheid van BB-vertegenwoordigers op verkiesbare plaatsen op de CVP-lijsten (32), *d)* de CVP-‘landbouwparlementsleden’ die de belangen van de landbouwbevolking in het Parlement verdedigen en *e)* de CVP is de enige politieke partij die evenals de BB steunt op de grondslagen van een christelijke levensopvatting. Het is de Bondsraad die, rekening houdend met al deze elementen, bij de verkiezingen beslist of de BB zich achter de CVP blijft stellen (33).

De politieke vertegenwoordigers van de BB maken in de organisatie deel uit van het Centraal Comité voor Land- en Tuinbouwbelangen (CCLT). Het CCLT werd opgericht in 1955 en heeft tot doel de verdediging op nationaal en provinciaal vlak van de land- en tuinbouwbelangen en van de plattelandsbelangen. Het CCLT is samengesteld uit : *a)* een voorzitter en twee ondervoorzitters, te benoemen door het Hoofdbestuur van de BB, *b)* de algemene proost van de BB, *c)* afgevaardigden van de arrondissementsverbonden, *d)* één afgevaardigde en één plaatsvervanger per provincie voor elk van de volgende bewegingen : Landelijke Gilden, Katholiek Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen (KVLV) en Katholieke Landelijke Jeugd (KLJ) te benoemen door en onder de leden van de provinciale adviesraden, *e)* de politieke mandatarissen van Kamer en Senaat en leden van de Bestendige Deputatie, « die in aanmerking komen voor de verdediging van de land- en tuinbouwbelangen en van de plattelandsbelangen in het algemeen », te benoemen door de leden vermeld onder *a)*, *b)*, *c)* en *d)*. Normaliter komt het CCLT een drietal keer per jaar in algemene vergadering samen. Op deze vergaderingen worden de grote beleidsopties inzake de land- en tuinbouw en meer algemene problemen die de BB en de

(30) E. GERARD, *Documenten...*, blz. 31.

(31) M. VAN DEN WYNGAERT, *Ontstaan en stichting...*, blz. 44.

(32) De beoordeling van deze voorwaarde wordt niet getoetst aan de situatie in ieder arrondissement afzonderlijk maar over het geheel van iedere provincie.

(33) X., Na de verkiezingen, in *BB krant*, 19 februari 1979, blz. 2.

(34) *Ibid.*, blz. 1.

Landelijke Beweging aanbelangen, besproken. De CCLT-parlementsleden komen bijna maandelijks samen ter voorbereiding van de parlementaire werkzaamheden. Op provinciaal vlak bestaat er in elke Vlaamse provincie een CCLT-werkgroep bestaande uit de CCLT-leden van de betrokken provincie aangevuld met de CCLT-provincieraads- en gemeenteraadsleden. Deze werkgroepen onderzoeken de provinciale en regionale problemen die de organisatie en de Landelijke Beweging aanbelangen. Tenslotte zijn er nog overlegvergaderingen van de CCLT-bestendig afgevaardigden die het provinciale land- en tuinbouwbeleid bespreken (34). De arrondissementen provincieverbonden van de organisatie evenals van de Landelijke Beweging staan onder leiding van het CCLT wat betreft de verdediging van de land- en tuinbouwbelangen in het openbaar leven en tegenover de administratieve lichamen.

Het zijn de arrondissementenverbonden die de BB-kandidaten voor de verkiezingen erkennen. De kandidaten hoeven niet noodzakelijk uit de beweging afkomstig te zijn, wel een 'voldoende belangstelling' hebben voor de landbouwpolitiek (35). Verder functioneert binnen de BB ook nog een 'Politieke Staff', die de politieke actualiteit volgt, standpunten dienaangaande van de Bondsraad en het Hoofdbestuur voorbereidt en bij de parlementsverkiezingen de kandidatenstelling in de arrondissementen opvolgt (36).

3. Het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond

Tijdens het interbellum was de middenstandsorganisatie de zwakste standsorganisatie in de katholieke partij. Bij de oprichting van de Katholieke Unie en bij de latere hervormingen speelde de katholieke middenstandsorganisatie geen doorslaggevende rol. Dit was eensdeels te wijten aan de pogingen van de Federatie van Kringen om de middenstandsorganisaties

(35) Voorbeelden hiervan zijn o.m. R. Gijs, A. Steverlynck en G. Willems. R. Gijs, in 1974 tot provinciaal senator verkozen, maakte deel uit van het Politiek Comité van het NCMV; na de verkiezingen in 1977 zetelde hij zowel in het Politiek Comité van het NCMV als het CCLT van de BB. L. Bertels rechtstreeks verkozen senator in 1974 en vertegenwoordiger van de BB, stelde zich in 1977 niet meer kandidaat. R. Gijs werd door het arrondissementeel verbond van de BB erkend en nam de plaats in van L. Bertels op de CVP-Senaatslijst.

A. Steverlynck, de opvolger van A. Dequae, is afkomstig uit het middenstandsmilieo. Hij werd door het arrondissementeel verbond van de BB tevens erkend als vertegenwoordiger van de landbouwers. Evenals A. Dequae is hij zowel NCMV- als BB-vertegenwoordiger.

G. Willems, sedert 1968 volksvertegenwoordiger, was tot voor de verkiezingen van 1978 standeloos. Bij deze verkiezingen werd hij zowel door het NCMV als de BB erkend en zetelt sedertdien in het Politiek Comité van het NCMV en het CCLT van de BB.

(36) A. VAN DYCK, *De organisatie van de verkiezingscampagne van de CVP*, Licentieverhandeling, Leuven, 1981, blz. 172.

te recupereren en aan de verdeeldheid binnen de katholieke middenstands-beweging anderdeels (37).

Na Wereldoorlog II werd het NCMV opgericht dat voor de realisatie van zijn politiek programma opteerde voor een samenwerking met de CVP. Deze binding is, aldus het NCMV, ingegeven doordat het NCMV en de CVP dezelfde christen-democratische maatschappijvisie aankleven en het in hoofdzaak de CVP is die zich inzet voor de behartiging van de middenstandsbelangen. Het is evenwel geen exclusieve binding: het NCMV onderhoudt ook contacten met politici uit andere partijen die belangstelling hebben voor de middenstandsproblemen en NCMV-leden kunnen zich ook kandidaat stellen op andere dan de CVP-lijsten (38).

Het Politiek Comité van het NCMV organiseert het contact van de nationale leiding van de organisatie met de CVP-kamerleden, senatoren en bestendig afgevaardigden die de KMO-belangen behartigen. Het Comité is vooral gericht op een taakverdeling en het bepalen van een strategie m.b.t. de bespreking van wetsontwerpen en -voorstellen in de parlements-commissies die betrekking hebben op het middenstandsbeleid. De leden van het Politiek Comité worden tevens uitgenodigd op de Algemene Vergadering van het NCMV en maken deel uit van de diverse studiegroepen in de organisatie. Een afvaardiging van het comité zetelt in de Raad van Afgevaardigden, die de grote beleidsopties van het NCMV vastlegt (39). Op het arrondissementele niveau bestaan er eveneens Politieke Comités, gewoonlijk samengesteld uit de gemeentelijke, provinciale en nationale mandatarissen, die geregeld overleg plegen met de arrondissementele NCMV-bestuursleden i.v.m. de plaatselijke middenstandsproblemen.

Het zijn de arrondissementele (of provinciale of gewestelijke) NCMV-afdelingen die de NCMV-kandidaten op de CVP-lijsten aanduiden. Ook hier geldt, evenals bij de BB, dat de kandidaten niet noodzakelijk uit de middenstandsbeweging dienen te komen.

B. DE STANDSORGANISATIES EN HUN VERHOUDING TOT DE PSC (40).

Kan men nog spreken van een vrij redelijke verstandhouding tussen de standen in de CVP, in de PSC is dit in veel mindere mate het geval.

(37) E. GERARD, *Documenten...*, blz. 44-45.

(38) P. THIJS, «...Tot en met de politiek», in *Het NCMV: een kwestie van mensen*, blz. 7-8.

(39) X., «Ons politiek comité: zoeken naar haalbaarheid», in *Het NCMV...*, blz. 17.

(40) In feite is het begrip standsorganisatie minder van toepassing op de PSC. Dit blijkt o.m. uit het woordgebruik. In de Franse taal bestaan geen equivalenten van de begrippen stand, standsorganisatie(s) en standenvertegenwoordiging. Lange tijd werd door de Franstaligen het Nederlandstalige stand overgenomen. Pas vrij recent is men de benaming «famille» of «tendance» gaan gebruiken.

De permanente oppositie die de Waalse christelijke arbeidersbeweging in haar streven naar politieke autonomie heeft ondervonden vanwege de conservatieve vleugel, die toonaangevend was in de katholieke partij in Wallonië tijdens het interbellum, is van beslissende betekenis geweest, ook voor de politieke opstelling van de standsorganisaties en de verhoudingen tussen de standen in de PSC sinds 1945.

De Waalse vleugel van de christelijke arbeidersbeweging, het MOC (41), heeft na Wereldoorlog II niet zonder aarzelingen geopteerd, wat de realisatie van zijn politiek programma betreft, voor een samenwerking met de PSC. Wanneer we bij de evolutie inzake de opstelling van het ACW tot de CVP vermeld hebben dat er tussen beide organisaties een zekere afstandelijkheid is gegroeid, dan geldt dit nog meer voor de relatie tussen het MOC en de PSC. Tengevolge daarvan heeft het MOC in 1972 geopteerd voor het politiek pluralisme en liet daarmee zijn leden en militanten voortaan vrij om in andere partijen (met uitzondering van de socialistische partij) dan de PSC politiek actief te zijn. In 1973 is dan de Démocratie Chrétienne (DC) tot stand gekomen waarin de leden van het MOC die ijveren voor de realisatie van het politiek programma van de Waalse christelijke arbeidersbeweging in de PSC, gegroepeerd zijn. De tegenhanger van de DC is het Centre Politique des Indépendants et Cadres Chrétiens (CEPIC) dat de middenstandsvleugel in de PSC vertegenwoordigt. Ook de CEPIC is van vrij recente datum. Opgericht in 1972, als reactie op de pogingen van het MOC om in de PSC een eigen politieke beweging tot stand te brengen, heeft de CEPIC de actie voortgezet van de Mouvement Chrétien des Indépendants et des Cadres (MIC), de organisatie die oorspronkelijk de middenstandsbelangen in de PSC bepleitte. Daarnaast bestaat er in de PSC een derde ongestructureerde groep, de zgn. 'sans familles' (SF) of standenlozen. De Waalse katholieke landbouwersorganisatie de Alliance Agricole Belge heeft wel vertegenwoordigers in de PSC maar deze vormen geen afzonderlijke stand.

1. *Van Mouvement Ouvrier Chrétien naar Démocratie Chrétienne.*

Bestond er in het Vlaamse ACW nagenoeg eensgezindheid om zijn steun toe te zeggen aan de pas opgerichte CVP-PSC, in de Waalse vleugel van de beweging was het enthousiasme minder groot. De reserves in het MOC waren ingegeven door hoofdzakelijk twee factoren: eensdeels de ervaringen met de katholieke partij tijdens het interbellum, andersdeels de politieke gebeurtenissen in Wallonië onmiddellijk na Wereldoorlog II, meer bepaald het experiment van de Union Démocratique Belge (UDB).

(41) De Waalse vleugel veranderde in 1945 zijn naam in « Mouvement Ouvrier Chrétien » omdat de vroegere benaming, LNTC, te sterk verwees naar de politieke binding uit de tussenoorlogse periode, zie L. PRENEEL, *op. cit.*, blz. 274.

Alhoewel de Katholieke Unie de standsorganisaties in principe op voet van gelijkheid vertegenwoordigde, heeft de conservatieve burgerij in Wallonië het recht van de christelijke arbeidersbeweging om zich politiek te engageren, en in de partijleiding en op de gemeenschappelijke lijsten vertegenwoordigd te zijn, steeds bekampt. Enkele cijfers kunnen dit illustreren. Van de 21 Kamerzetels die de Katholieke Unie in Wallonië bij de parlementsverkiezingen van 1925 behaalde, behoorden er twee toe aan vertegenwoordigers van het LNTC, in de Senaat 1 op 14 (42). Bovendien stond de arbeidersbeweging alleen in haar strijd tegen de conservatieve Federatie van Kringen. Middenstanders en landbouwers waren zo zwak georganiseerd in Wallonië dat ze nauwelijks enig gewicht in de schaal konden werpen. Arbeidersbeweging en burgerij stonden er bijgevolg rechtstreeks tegenover elkaar en deze polarisatie werd nog versterkt door de revendicatiever opstelling van het LNTC (in vergelijking met de Vlaamse vleugel) tengevolge van het overwicht van de socialistische partij en vakbond in Wallonië.

Mede daardoor was het MOC na Wereldoorlog II niet onmiddellijk geneigd om wat de politieke realisatie van zijn programma betrof, te opteren voor een samenwerking met de PSC. Ook werd deze weifelende houding bepaald door de poging om een nieuwe, niet-confessionele en travaillistische partij te lanceren, de Union Démocratique Belge, waarin een aantal vertegenwoordigers van het MOC hoge verwachtingen stelden. Inderdaad, een aantal leden van het MOC verkozen een politieke samenwerking met de UDB. Een andere strekking verdedigde de binding met de PSC : een volledige breuk met de politieke actie van de beweging tussen de twee wereldoorlogen werd niet opportuun geacht en als onrealistisch bestempeld. Deze discussie in het MOC kreeg haar beslag door de parlementsverkiezingen van 17 februari 1946. Met het teleurstellend resultaat van de UDB bij deze verkiezingen (de partij behaalde 2,2 % van de stemmen), verdween in het MOC tegelijkertijd de weerstand tegen de politieke samenwerking met de PSC (43).

In de loop der jaren zestig is een belangrijke kentering opgetreden in de politieke opstelling van het MOC. De factoren die verantwoordelijk zijn voor deze ommekeer zijn deels dezelfde als deze die geleid hebben tot de bevraging van de politieke opstelling van het ACW : nl. de koningskwestie en de schoolstrijd, die de positie van de conservatieve vleugel in de PSC nog versterkten, en de houding van diezelfde vleugel tegenover de travaillistische regering Lefèvre-Spaak. Anderzijds zijn er typisch Waalse

(42) P. JOYE en R. LEWIN, *Voor 's werkmans recht. Kerk en arbeidersbeweging in België*, Leuven, 1980, blz. 210.

(43) L. PRENEEL, *op. cit.*, blz. 272-274.

factoren die de politieke discussie in het MOC stimuleerden : de staking tegen de eenheidswet (1960-1961), de oproep van A. Renard voor een Waals eenheidssyndicaat en de totstandkoming van het gemeenschappelijk vakbondsfront. V. Michel, toenmalig secretaris-generaal van het MOC, verwoordde het ongenoegen van de beweging omtrent het beleid en de interne verhoudingen in de PSC op het MOC-Congres van 22-24 mei 1964. Aan de hand van cijfermateriaal toonde V. Michel aan dat het MOC in de partijinstanties ondervertegenwoordigd was in vergelijking met het aandeel van de arbeiders in het kiespubliek van de PSC. In de Waalse vleugel van het Nationaal Comité van de CVP-PSC behoorden 3 leden op 14 tot het MOC, in het Nationaal Bureau 1 op 5 (van de Waalse leden), 17 parlamentsleden op 43 (13 in de Kamer en 4 in de Senaat) en 8 provincieraadsleden op 42, terwijl volgens de studiediensten van het ACW-MOC meer dan de helft van de PSC-kiezers behoorden tot de loon- en weddetrekkenden (44). Het MOC-Congres herhaalde nogmaals de eis voor een betere vertegenwoordiging van zijn vertrouwensmensen in de PSC. Ondertussen deden zich politieke feiten voor, die belangrijke gevolgen zouden hebben voor de politieke opstelling van het MOC. Te Luik en te Charleroi dienden vertegenwoordigers van het MOC bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 afzonderlijke lijsten in en militanten van de beweging sloten zich aan bij de nieuwe regionale partijen die in Wallonië en Brussel waren opgericht. Deze trend van MOC-militanten en -leden om eigen politieke groeperingen op te richten of zich in andere partijen dan de PSC in te zetten, werd nog versterkt door de splitsing van de unitaire CVP-PSC waardoor het overwicht van de conservatieven in de franstalige vleugel nog meer dan voorheen werd ervaren als een rem op de realisatie van een vooruitstrevend Wallonië (45).

Het politiek pluralisme dat zo in feite was ontstaan, werd officieel door het MOC erkend op 26 februari 1972. Niettemin was er tijdens de maanden voorafgaand aan deze beslissing, door de MOC-leiding toch nog een poging ondernomen om een *Démocratie Chrétienne pour la Wallonie* (DCW) op te richten. De bedoeling hiervan was een nieuwe politieke actie- en studiebeweging in het MOC tot stand te brengen die zou samenwerken met de PSC. Een ontwerp van het politiek programma van de DCW, door het Nationaal Bureau van het MOC opgesteld, werd voorgelegd aan de daartoe speciaal opgerichte Politieke Comités, samen met de vraag of de DCW haar programma uitsluitend in samenwerking met de PSC of met verschillende politieke partijen zou trachten te realiseren. Ondertussen onderhandelde het MOC met de PSC met het oog op de

(44) J. VERHOEVEN, *Démocratie Chrétienne*, Brussel, 1979, blz. 90-99.

(45) L. PRENEEL, *op. cit.*, blz. 284-289.

officiële erkenning van de DCW door de partij. Het MOC eiste bij deze onderhandelingen dat de helft van de functies in de bestuursinstanties en vertegenwoordiging van de PSC aan vertrouwensmensen van de DCW dienden toegewezen te worden. De oprichting van de DCW mislukte evenwel, deels door tegenstand in het MOC zelf, deels ook door de conservatieve vleugel in de PSC. De conservatieve vleugel van de partij wees de pariteitseis af en binnen het MOC was vooral de christelijke vakbond CSC gekant tegen een verdere exclusieve samenwerking met de PSC (46).

Vanaf het ogenblik dat het MOC opteerde voor het politiek pluralisme, heeft vooral A. Califice gewerkt aan een hergroepering van de MOC-leden die een verdere samenwerking met de PSC verkozen. Op 29 maart 1972 werd een eerste stap in die richting gezet door de oprichting, onder impuls van A. Califice, van de Démocratie Chrétienne, arrondissement de Charleroi (DCC). In een vrije tribune in *La Nouvelle Gazette*, daags na de Rerum Novarum-viering verduidelijkte A. Califice het opzet en het programma van de DCC. Hij stelde zich tot doel de DCC uit te breiden over gans Wallonië, teneinde het politiek programma van het MOC te realiseren in de PSC, binnen dewelke de groepering « une place équitable et une juste représentation à tous les niveaux » diende toegekend (47). Op 17 november 1973 werd dan te Namen het voorlopig Nationaal Bestuur van de 'Démocratie Chrétienne (de Wallonie, de Bruxelles et des cantons de l'Est)' (DC) geïnstalleerd en op 30-31 maart werd het politiek programma en de statuten van de DC vastgelegd. Artikel 1 van deze statuten bepaalt dat de DC in « alle onafhankelijkheid zijn politieke actie in de PSC uitoefent ». Artikel 6 bepaalt de samenstelling van het Politiek Comité: de leden van het Uitvoerend Bureau van de DC, de DC-ministers en -staatssecretarissen, de DC-parlementsleden en -bestendig deputeerden alsook de DC-leden van het Comité Directeur van de PSC maken er deel van uit. Ook de MOC-leiding wordt op de bijeenkomsten van het comité uitgenodigd (48). Normaliter vergadert het Politiek Comité tijdens de parlementaire zitting maandelijks, in feite is dit afhankelijk van de politieke omstandigheden. De DC-kandidaten voor de verkiezingen worden erkend door de arrondissementele verbonden. Drie vertegenwoordigers van de DC, naast één FDF-er en één RW-er zijn lid van de Fondation Politique van het MOC. Dit politiek contactbureau werd door het MOC opgericht, op 29 oktober 1977, met het doel het overleg over de politieke strategie en actie van de beweging met de mili-

(46) J. VERHOEVEN, *op. cit.*, blz. 101-111.

(47) *Ibid.*, blz. 123.

(48) *Ibid.*, blz. 121-130.

tanten en de mandatarissen uit de drie partijen, PSC, FDF en RW te coördineren (49).

2. *Van Mouvement Chrétien des Indépendants et des Cadres (MIC) naar Centre Politique des Indépendants et Cadres Chrétiens (CEPIC).*

Tijdens de periode dat het MOC onderhandelde met de PSC over de erkenning van de Démocratie Chrétienne pour la Wallonie, is de middenstandsvleugel in de PSC zich gaan reorganiseren. Uit deze reorganisatie is de CEPIC ontstaan. De CEPIC zette de werking verder van het MIC, opgericht in 1955 op initiatief van J.P. de Craeyencourt en met de steun van P. Vanden Boeynants. Officieel heette het dat het MIC niet zozeer de behartiging van de middenstandsbelangen op het politiek vlak beoogde maar eerder een « mouvement social d'idée et d'action » wou zijn. In feite speelde bij de oprichting van het MIC duidelijk het motief mede om de, volgens het MIC, groeiende invloed van de linkervleugel in de PSC in te dijken (50). In het MIC functioneerde trouwens een Politiek Comité waarvan de PSC-parlementsleden die de middenstandsbelangen verdedigden, deel uitmaakten. Naast P. Vanden Boeynants zetelden in dit comité o.m. de PSC-parlementsleden A. Saint-Rémy en A. Humblet die we ook in de CEPIC aantreffen.

Wanneer het MOC in 1971 de onderhandelingen startte met de PSC omtrent de erkenning van de Démocratie Chrétienne, werd van PSC-zijde ook contact opgenomen met A. Saint-Rémy, toenmalig voorzitter van het MIC. De bedoeling hiervan was aan het MIC een tendensrecht of 'onthaalregime', gelijkaardig aan dat van de Démocratie Chrétienne, toe te kennen. Het op dat ogenblik nog nauwelijks functionerende MIC werd begin 1972 vervangen door de CEPIC. Op 14 juni 1972 werd de CEPIC door de toenmalige voorzitter van de PSC, Ch.-F. Nothomb, met het akkoord van het Comité Directeur, erkend als de vertegenwoordiging in de partij van de middenstand, de vrije beroepen en de kaders. Sedertdien heeft de CEPIC zich ontwikkeld tot een georganiseerde en gestructureerde tendens in de PSC en het is zeker niet meer de politieke club of studiegroep die de leden van het Comité Directeur bij zijn erkenning voor ogen hadden (51). Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1976 affirmeerden voor het eerst een aantal PSC-kandidaten in de Brusselse

(49) X., « Le MOC précise sa stratégie politique », in *Démocratie*, 1977, nr 8, blz. 1-2.

(50) J. MODEN en J. SLOOVER, « Le Centre Politique des Indépendants et Cadres Chrétiens », in *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, nr 787, 1978, blz. 3-4.

(51) *Ibid.*, blz. 4-5.

gemeenten zich als behorend tot de CEPIC. Bij de parlementsverkiezingen van 17 april 1977 gebeurde dit zowel in Wallonië als in Brussel.

In een manifest van december 1975 verduidelijkte de CEPIC zijn relatie tot de PSC. De CEPIC, aldus dit manifest, verkiest op politiek vlak samen te werken met de PSC omdat deze partij niet de belangen van één sociale klasse verdedigt maar het algemeen welzijn nastreeft: « Dat streven naar een synthese van alle belangen was de sleutel voor het succes van de partij. Het is onze overtuiging, dat ze de voornaamste verklaring en een voorwaarde « sine qua non » blijft voor haar doeltreffendheid, zo niet voor haar bestaan... Onze samenwerking met de PSC is trouw en totaal, maar dat is ze enkel als de PSC zich aan de ideeën houdt die de basis van haar bestaan zijn: de maatschappelijke solidariteit en de promotie van het individu » (52). De statuten van de CEPIC bepalen dat men slechts lid kan worden van de organisatie op voorwaarde dat men ook aangesloten is bij de PSC. Is er volgens deze statuten een zeer sterke binding met de PSC, in werkelijkheid hebben CEPIC-militanten meer dan eens, voornamelijk bij gelegenheid van de parlementsverkiezingen, gedreigd met de oprichting van een eigen politieke partij of voorgesteld samen te werken met andere partijen waarin het programma van de CEPIC en haar vertegenwoordigers beter aan bod zouden kunnen komen dan in de PSC. Deze voorstellen werden telkens afgewezen door de CEPIC-parlementsleden.

De structuur van de CEPIC is analoog aan deze van de PSC. De nationale bestuursorganen zijn het Congres, de Algemene Raad en het Comité Directeur. In dit comité zetelen o.m. de CEPIC-ministers, -parlementsleden en -leden van het Comité Directeur van de PSC.

3. De samenstelling der kandidatenlijsten voor de parlementsverkiezingen van 8 november 1981 in de CVP en de PSC.

Op het belang van de lijstensamenstelling in het proces van de parlementsverkiezingen hoeven we hier niet meer uitgebreid in te gaan. Het moge volstaan nog eens te verwijzen naar het zeer geringe aantal kandidaten verkozen buiten de nuttige volgorde. Tijdens de periode 1919-1978 zijn 24 kandidaten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers die niet in de nuttige volgorde waren gerangschikt, verkozen; voor de

(52) Citaat uit het manifest overgenomen uit F. LEGROS, « CEPIC, Nem, FDJ: één politieke lijn », in W. DE BOCK, e.a., *Extreem-rechts en de staat*, Berchem, 1981, blz. 177.

Senaat welgeteld 1 (53). Het veroveren van een plaats op de kandidatenlijst in nuttige volgorde is dus uitermate belangrijk voor het verwerven van een parlementair mandaat.

In de CVP en de PSC verkrijgt de lijstensamenstelling nog een bijzonder aspect doordat binnen de plaatsen in nuttige volgorde een evenwicht moet gezocht en gevonden worden tussen de verschillende standen en hun vertegenwoordigers. We hebben er reeds op gewezen dat de standsorganisaties een bijzonder belang hechten aan de lijstensamenstelling. Hun politieke steun aan de CVP-PSC is in grote mate afhankelijk van de mate waarin de kandidaten die hun vertrouwen genieten, verkiesbare plaatsen op de CVP-PSC-lijsten kunnen innemen. Daarom dat we in deze paragraaf de lijstensamenstelling in de CVP en de PSC voor de parlamentsverkiezingen van 8 november 1981 behandelen.

A. DE LIJSTENSAMENSTELLING IN DE CVP.

Artikel 37.1 van de CVP-statuten bepaalt dat het toegelaten is geen algemene ledenpoll te organiseren om de effectieve kandidaten in nuttige orde aan te duiden « wanneer het parlement voortijdig wordt ontbonden en de tijd ontbreekt om een ledenpoll in te richten onder de normale voorwaarden » (54). Het CVP-partijbestuur oordeelde dat aan deze voorwaarden was voldaan en bijgevolg besliste het geen algemene ledenpolls te organiseren. De kandidatenlijsten worden dan samengesteld aan de hand van modellijsten. Deze modellijsten worden opgesteld door het Arrondissementeel Partijbestuur en worden ter goedkeuring voorgelegd aan het Nationaal Partijbestuur. Het Nationaal Partijbestuur heeft het recht de lijst aan te vullen, de rangorde te wijzigen en kandidaturen te weren. Hiertoe is een meerderheid van drie vierden noodzakelijk in het Nationaal Partijbestuur en dient eerst met het Arrondissementeel Partijbestuur overlegd. De modellijsten door het Nationaal Partijbestuur aanvaard, worden dan voorgelegd aan het Arrondissementeel Congres (55). Bij de samenstelling van de modellijsten moeten verder ook een aantal reglementaire en statutaire bepalingen in acht genomen worden, onder meer m.b.t. de leeftijdsgrens, het cumulatieverbod, de vrouwelijke vertegenwoordiging, enz... Belangrijk was in dit verband de beslissing van het

(53) W. DEWACHTER, « De machtstoewijzingsfunctie van de voorkeurstemmen bij de Belgische parlamentsverkiezingen », in *Tijdschrift voor geschiedenis*, XCII (1979), nr 2, blz. 492-505.

(54) *CVP-Statuten en Reglementen*, Uitgave Tele-Zeg, September 1980, blz. 14.

(55) *CVP-Reglement betreffende de samenstelling van de kandidatenlijsten voor de algemene verkiezingen*. Goedgekeurd door het Nationaal Partijbestuur van 29 september 1981, blz. 1.

Nationaal Partijbestuur, in aanvulling op de beslissingen van het CVP-Congres van Leuven (17-18 december 1977), dat vanaf de eerstvolgende parlamentsverkiezingen (in casu deze van 8 november 1981) onverenigbaarheid bestaat tussen de uitoefening van het mandaat van Europees parlamentslid en het Belgisch parlementair mandaat. Op deze regel werd evenwel een ontsnappingsmogelijkheid voorzien: uitzonderingen werden toegestaan door een voorafgaande individuele beslissing van het Nationaal Partijbestuur, genomen met 2/3 van de stemmen.

1. *De samenstelling van de kandidatenlijsten voor de rechtstreekse verkiezingen.*

a) *Provincie Antwerpen*

De samenstelling der lijsten in het arrondissement Antwerpen verliep zonder problemen. Het Arrondissementeel Congres keurde op 11 oktober de modellijsten ongewijzigd goed. Zowel op de Kamer- als op de Senaatslijst bleven de kandidaten in nuttige orde ongewijzigd. De Kamerlijst (9 verkozenen in 1978) werd aangevoerd door L. Tindemans (BB + NCMV), gevolgd door K. Blanckaert (ACW), H. Suykerbuyk (NCMV), F. Swaelen (SL), T. Declercq (ACW), G. Dielens (ACW), W. Demeester-De Meyer (BB), A. Smets (ACW) en F. Cauwenberghs (NCMV) (56). Op de tiende plaats stond J. Ansoms (ACW) die in 1978 als eerste plaatsvervanger meer dan 7.000 voorkeurstemmen behaalde. Lijsttrekker voor de Senaat (5 verkozenen in 1978) bleef R. De Backer-Van Ocken (SL), gevolgd door P. Akkermans (NCMV), F. Vanderborgh (ACW), R. Gijs (BB + NCMV) en J. Vangeel (ACW).

In het arrondissement Turnhout onderging de Kamerlijst (4 verkozenen in 1978) wel een aantal wijzigingen, dit tengevolge van het niet meer herkiesbaar stellen van F. Tanghe (uv) (NCMV), wegens het bereiken van de leeftijdsgrens, en het overlijden van J. Verhaegen (s) (ACW) (57). De eerste plaats werd ingenomen door een nieuwkomer, H. Van Rompaey (ACW), burgemeester van Geel. R. Peeters (BB) en J. Dupré (NCMV) bleven resp. op de tweede en derde plaats, terwijl Z. De Loore-Raeymaekers (u ps) (ACW) de plaats innam van F. Tanghe. Het NCMV verloor hier dus een plaats in nuttige orde.

In het arrondissement Mechelen (3 zetels in 1978) was G. Verhaegen (NCMV) opnieuw lijststaanvoerder; M. Van Dessel (BB) die in 1978

(56) Achter de naam van de kandida(a)t(e) is vermeld door welke standsorganisatie(s) hij/zij wordt voorgedragen. Kandidaten die door geen enkele organisatie worden voorgedragen, zijn aangeduid als SL = standenloos.

(57) uv = uittretend volksvertegenwoordiger, s = senator, u ps = uittredend provinciaal senator.

nog de tweede plaats bekleedde, verdween van de lijst. Daardoor schoven L. Van den Brande (ACW) en J. Van Eetvelt (ACW) elk een plaats op. De BB verloor hier een verkiesbare plaats.

De Senaatslijst van het arrondissement Mechelen-Turnhout (4 verkozenen in 1978) onderging wat de plaatsen in nuttige orde betreft slechts één wijziging. B. Van Rompaey (uv) (ACW), lijsttrekker voor de Kamer in 1978, nam de plaats in van J. Verhaegen, tweede op de lijst in 1978. De volgorde tussen de standen wijzigde zodoende niet. C. De Clercq (ACW) bleef lijstaanvoerder terwijl J. De Seranno (BB) en A. Verbist (ACW) evenals in 1978 resp. de derde en vierde plaats bekleedden. De pogingen van het NCMV om voor zijn kandidaat en nieuwkomer A. Bens een plaats in nuttige orde op de Kamerlijst in het arrondissement Turnhout of op de Senaatslijst te veroveren, mislukten. Uiteindelijk werd A. Bens voor de Senaat lijstduwer en zou hij als provinciaal senator worden verkozen.

b) *Provincie Brabant*

In het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde vielen enkele verschuivingen te noteren. R. Van Elslande (NCMV), lijstaanvoerder voor de Kamer in 1978, stelde zich niet meer kandidaat (leeftijdsgrens) evenals L. Lindemans (BB), die in 1978 de tweede plaats op de Senaatslijst bekleedde. De Kamerlijst (6 verkozenen in 1978) werd aangevoerd door R. Steyaert (ACW), gevolgd door P. De Keersmaeker (BB + NCMV), A. Diegenant (NCMV) en G. Cardoen (ACW) (allen uv). De CVP-Jongerenvoorzitter en nieuwkomer E. Van Rompuy (SL) werd de vijfde plaats toegewezen. A. Devogel (NCMV), in 1978 kandidaat voor de Senaat, de zesde plaats. P. De Kerpel (u ps) moest vrede nemen met de zevende en een zo goed als onverkiesbare plaats. De Kerpel, die ook in 1978 al plaats had moeten ruimen voor G. Gardoen en niet meer de garantie verkreeg als provinciaal senator te worden heropgevestigd, nam hiermee geen genoegen en stapte over naar de PVV. De plaats van eerste opvolger voor de Kamer was niet zonder belang. P. De Keersmaeker, ook Europees parlamentslid, gaf te kennen dat indien hij niet zou opgenomen worden in de nationale of gewestregering, zou opteren voor het Europees mandaat. V. Eeckelaers, evenals P. De Keersmaeker een kandidaat van de BB, werd als eerste opvolger aangeduid.

J. Chabert (ACW) voerde evenals in 1978 de Senaatslijst (3 verkozenen in 1978) aan. H. Weckx (NCMV) in 1978 vijfde kandidaat voor de Kamer, nam de plaats in van L. Lindemans, terwijl M. Panneels-Van Baelen (NCMV), evenals in 1978, derde kandidaat was. Deze verschuivingen betekenden dat de BB 1 plaats in nuttige orde verloor. Opvallend

in dit arrondissement is de sterke vertegenwoordiging van NCMV-kandidaten.

De lijstensamenstelling in het arrondissement Leuven verliep niet rimpelloos. Voor de Kamer stelde zich het probleem van de opvolging van de overleden J. Henckens (ACW), in 1978 lijstaanvoerder, en voor de Senaat stelde zich het probleem-Geens.

Voor de Kamer (4 verkozenen in 1978) werd M. Eyskens (SL), in 1978 derde op de lijst, als lijsttrekker aangeduid. G. Devos (BB) behield haar tweede plaats, F. Piot (u ps) (ACW) nam de derde plaats in en P. De Vlies (NCMV) de vierde plaats. De strijd om de derde plaats werd dus in het voordeel beslecht van de ACW-kandidaat F. Piot. Dat P. De Vlies evenals in 1978 zich tevreden moest stellen met de vierde en strijdplaats, verwekte nogal wat ongenoegen in NCMV-kringen. Het NCMV oordeelde dat aangezien M. Eyskens, als arrondissementeel voorzitter van de coöperatieve werken van het ACW een volwaardig ACW-kandidaat was, er bijgevolg geen reden was om een andere ACW-kandidaat, F. Piot, de derde plaats toe te kennen. Oorspronkelijk lag het ook in de bedoeling van het CVP-Arrondissementeel Bestuur die derde plaats toe te wijzen aan P. De Vlies. Dit opzet mislukte evenwel omdat het ACW-Hoofdbestuur van het arrondissement Leuven niet M. Eyskens maar F. Piot als ACW-kandidaat aanduidde (58).

Ingevolge de nieuwe wet op de gewestvorming konden gecoöpteerde senatoren geen deel meer uitmaken van de gewestraden en bijgevolg ook niet meer van de gewestregering. Deze bepaling had belangrijke gevolgen m.b.t. de lijstensamenstelling voor de Senaat (2 verkozenen in 1978). G. Geens (SL), voorzitter van de Vlaamse deelregering, was in 1978 immers als gecoöpteerd senator verkozen. G. Geens werd lijstaanvoerder voor A. Lagae (BB) die zodoende van de eerste naar de tweede en strijdplaats verhuisde. E. Leemans (ACW), in 1978 nog op de tweede plaats, verdween van de lijst met de garantie evenwel dat hij zou gecoöpteerd worden.

c) *Provincie Limburg*

De Kamerlijst voor het arrondissement Hasselt (3 verkozenen in 1978) onderging geen wijzigingen in vergelijking met 1978 wat de plaatsen in nuttige volgorde betreft : L. Dhoore (ACW) voerde de lijst aan, voor G. Beerden (BB) en F. Aerts (ACW). De Kamerlijst voor het arrondissement Tongeren-Maaseik (4 verkozenen in 1978) onderging wel enkele veranderingen. Lijsttrekker bleef L. Kelchtermans (ACW), gevolgd door C. Moors (BB), in 1978 op de derde plaats, dan T. Kelchtermans (ACW),

(58) *De Morgen*, 3 oktober 1981, blz. 1.

in 1978 eerste opvolger, en vervolgens A. Vangronsveld (NCMV) die in 1978 als vijfde opvolger meer dan 9.000 voorkeurstemmen behaalde. A. Rutten (NCMV), in 1978 vierde op de lijst, was geen kandidaat meer tengevolge van een tegen hem aanhangig zijnde rechtszaak.

Evenals in 1978 voerde C. Smitt (ACW) de Senaatslijst van het arrondissement Hasselt-Tongeren-Maaseik aan (4 verkozenen in 1978). L. Croux (SL), die in 1978 op de tweede plaats stond, opteerde voor zijn Europees parlementair mandaat en stelde zich niet meer herkiesbaar. Zijn plaats werd ingenomen door F. Vangronsveld (NCMV), in 1978 op de derde plaats. Als derde stond M. Rutten (ACW), in 1978 tweede op de Kamerlijst in het arrondissement Tongeren, en als vierde, evenals in 1978, T. Smeers (BB). Een winst dus van één plaats in nuttige orde voor het ACW.

d) *Provincie Oost-Vlaanderen*

In vergelijking met 1978 bleef de Kamerlijst in het arrondissement Gent-Eeklo (5 verkozenen in 1978) ongewijzigd wat de plaatsen in nuttige orde betreft. W. Martens (SL) voerde er de lijst aan voor A. d'Alcantara (NCMV), A. Deneir (ACW), A. Coppeters (ACW) en M. De Weweire (BB). De Senaatslijst (3 verkozenen in 1978) kende slechts één verandering. G. Turf-Demunter (ACW), derde kandidaat in 1978, verdween van de lijst. Haar plaats werd ingenomen door C. De Cooman (NCMV), in 1978 op de vierde plaats. M. Van Herreweghe (ACW) en A. Van Nevel (BB) behielden resp. hun eerste en tweede plaats. Het NCMV won hier dus een plaats in nuttige orde, zij het dat het een strijdplaats was.

R. Otte (ACW), lijsttrekker in 1978 voor de Kamer in het arrondissement Aalst (2 verkozenen in 1978), stelde zich niet meer kandidaat (leeftijdsgrens). Zijn plaats werd ingenomen door H. Van Wambeke (ACW), in 1978 eerste opvolger. G. Willems (BB + NCMV) bleef, evenals in 1978, op de tweede plaats staan.

Het grootste knelpunt voor de CVP bij de verkiezingen van 8 november 1981 was wellicht de opvolging van J. Verroken (ACW) voor de Kamer in het arrondissement Oudenaarde (1 verkozenen in 1978). J. Verroken opteerde voor zijn Europees mandaat met het gevolg dat een nieuwe lijsttrekker diende aangeduid. Twee kandidaten traden in concurrentie: P. Tant (BB) en J.P. Van der Meiren (ACW), in 1978 eerste opvolger. Het Arrondissementeel Hoofdbestuur van de CVP besliste P. Tant als lijsttrekker aan te duiden en aan J.P. Van der Meiren zowel de tweede plaats als de plaats van eerste opvolger toe te kennen. (Bij de stemming in het hoofdbestuur behaalde P. Tant 24 stemmen, J.P. Van der Meiren 17). Op het Arrondissementeel Congres werd de modellijst goedgekeurd met 94 stemmen tegen 14. Evenwel namen 48 congresafgevaardigden, voorna-

melijk behorend tot het ACW, niet deel aan de stemming over de modelijst, aangezien hun ACW-kandidaat een zo goed als onverkiesbare plaats was toegewezen. J.P. Van der Meiren weigerde ook de tweede plaats (Deze tweede plaats kwam dan toe aan E. Bockstal (SL), die deze plaats ook in 1978 bekleedde en onverwacht, tengevolge van de apparentering, werd verkozen).

Ook de Senaatslijst voor het arrondissement Aalst-Oudenaarde (in 1978 1 verkozene) onderging een wijziging. P. D'Hondt-Van Opdenbosch (ACW), eerste opvolger in 1978, volgde W. Verleysen (ACW) als lijststaanvoerder op.

In het arrondissement Sint-Niklaas (3 verkozenen in 1978), voerde zoals in 1978, M. Smet (ACW) de lijst aan, voor L. Lenaerts (NCMV). De derde plaats werd ingenomen door een nieuwkomer, G. Meerschaert-De Meyer (BB). In 1978 bekleedde R. Blommaert (BB) deze plaats (59).

De Kamerlijst in het arrondissement Dendermonde (2 verkozenen in 1978) wijzigde niet in vergelijking met 1978. J. Lenssens (ACW) en R. Uyttendaele (NCMV) behielden resp. de eerste en tweede plaats. E. Cooreman (BB) voerde opnieuw de Senaatslijst aan voor het arrondissement Sint-Niklaas-Dendermonde (2 verkozenen in 1978), voor A. De Cock (ACW), een nieuwkomer. M. Buyse (ACW), die tijdens de legislatuur J. Vergeylen (ACW), tweede kandidaat in 1978, opvolgde, nam evenals in 1978, de plaats van eerste opvolger in.

e) *Provincie West-Vlaanderen*

Geen wijzigingen aan de Kamerlijst in het arrondissement Brugge in vergelijking met 1978. D. Coens (ACW) voerde er de lijst aan voor E. Desutter (NCMV). Ook de lijsttrekker voor de Senaat (2 verkozenen in 1978) bleef dezelfde, nl. R. Windels (NCMV), gevolgd door M. Maes-Vanrobaeys (ACW) die tijdens de legislatuur M. Vandewiele (ACW), die de tweede plaats bekleedde in 1978, had opgevolgd.

De Kamerlijst in het arrondissement Veurne-Diksmuide-Oostende (2 verkozenen in 1978) werd aangevoerd door C. Marchand (ACW). C. Marchand had tijdens de legislatuur D. Claeys (ACW), de lijsttrekker in 1978, opgevolgd. Op de tweede plaats kwam D. Vermeesch (NCMV), derde kandidaat in 1978. M. Tyberghien-Vandenbussche (BB), tweede op de Kamerlijst in 1978, voerde nu de Senaatslijst (1 verkozene in 1978) aan. In 1978 voerde een kandidaat van het NCMV, J. Van Canneyt de lijst voor de Senaat aan. Zo bleef het aantal plaatsen in nuttige orde voor elke stand ongewijzigd.

(59) Alhoewel hij verkozen was, verzaakte R. Blommaert aan zijn parlementair mandaat. Zijn zetel werd ingenomen door O. De Mey (ACW), eerste opvolger in 1978, die ook in 1981 deze plaats bekleedde.

In het arrondissement Roeselare-Tielt (3 verkozenen in 1978) stelde R. Gheysen (BB), lijsttrekker voor de Kamer in 1978 zich niet meer kandidaat (leeftijdsgrens). Zijn plaats werd ingenomen door A. Bourgeois (NCMV), derde op de lijst in 1978. A. Vankeirsbilck (ACW) behield zijn tweede plaats. Op de derde plaats stond een nieuwkomer, A. Debruyne (BB). Evenals in 1978 voerde R. Vannieuwenhuyze (ACW) de lijst voor de Senaat (1 verkozene in 1978) aan.

Ook geen wijzigingen aan de Kamerlijst in het arrondissement Kortrijk (3 verkozenen in 1978): M. Olivier (ACW), A. Steverlynck (BB + NCMV) en F. Demeulenaere-Dewilde (ACW) behielden elk hun plaats.

Ook de lijsttrekker voor de Kamer in het arrondissement Ieper (1 verkozene in 1978) bleef dezelfde, nl. P. Breyne (ACW).

Aanvankelijk zag het ernaar uit dat de Senaatslijst voor het arrondissement Kortrijk-Ieper (1 verkozene in 1978) door een nieuwe kandidaat zou aangevoerd worden. A. Lavens (BB + NCMV), de lijsttrekker in 1978, gaf eerst te kennen geen kandidaat meer te zijn voor een nieuw parlementair mandaat. Na een tussenkomst van de nationale CVP-leiding, verklaarde A. Lavens toch bereid te zijn de Senaatslijst aan te voeren.

Ondanks de herhaalde oproepen tot vernieuwing in de CVP blijkt daarbij de samenstelling van de kandidatenlijsten voor Kamer en Senaat niet veel van te bespeuren. Het aantal nieuwe kandidaten in nuttige orde is gering. In vele gevallen gaat het om kandidaten die ook bij de vorige verkiezingen reeds terug te vinden waren op de lijsten en door het niet meer herkiesbaar zijn van een uittredend parlamentslid (omwille van het bereiken van de leeftijdsgrens of het Europees parlementair mandaat) een plaats in nuttige volgorde verwierven.

Opvallend daarbij is het evenwicht wat de verdeling tussen de standen betreft aangaande het aantal plaatsen in nuttige orde. Ondanks de verschuivingen van kandidaten van de kamer- naar de Senaatslijst en de nieuwkomers realiseert bijna elke stand in vergelijking met 1978 een even groot aantal plaatsen in nuttige volgorde (tabel I).

Alleen de BB telt één kandidaat minder in nuttige orde en er is één standenloze meer in vergelijking met 1978.

Zijn de tegenstellingen tussen de standen in de CVP vaak een oorzaak van onenigheid, toch kan men niet ontkennen dat ze een zekere mate van stabiliteit, maar tevens van immobilisme inhouden bij de verdeling van de verkiesbare plaatsen (60). Pogingen waarbij het bestaande evenwicht tussen de standen wordt doorbroken zijn zeldzaam. Dit evenwicht en

TABEL I
**Aantal plaatsen in nuttige volgorde per stand voor Kamer en Senaat
in vergelijking met 1978 (CVP)**

	Kamer		Senaat		Kamer + Senaat	
	1978	1981	1978	1981	1978	1981
ACW	25	26	14	13	39	39
BB	10	9	6	6	16	15
NCMV	15	14	5	6	20	20
BB + NCMV	4	4	2	2	6	6
SL	3	4	2	2	5	6
Totaal	57	57	29	29	86	86

immobilisme wordt in de hand gewerkt door het gebruik van de modellijsten bij de lijstensamenstelling. Deze modellijsten leggen immers het zwaartepunt van de samenstelling van de kandidatenlijst bij het Arrondissementeel Partijbestuur enerzijds, bij het Nationaal Partijbestuur anderzijds, organen waarbinnen de standen een aanzienlijke invloed kunnen laten gelden (61).

2. *De aanduiding van de kandidaten voor de verkiezing der provinciale senatoren.*

Inzake de aanduiding van de provinciale senatoren bepalen de CVP-statuten « dat de CVP-groep van de betrokken provincieraad, handelend op voorstel van het provinciaal bestuur... aan het Nationaal Partijbestuur de lijst over(maakt) van de personen die hij voorstelt » als provinciaal senator (62). Inzake deze voordracht van kandidaturen oefent het partijbestuur dezelfde rechten uit als bij de samenstelling van de kandidatenlijst voor de polls.

In de provincie Antwerpen dienden CVP en SP een gezamenlijke lijst in. Voor de CVP stonden op deze lijst in volgorde : J. Vangeel (ACW), A. Bens (NCMV), A. Verbist (ACW) en R. Gijs (BB + NCMV). Zowel J. Vangeel als A. Verbist en R. Gijs waren in tegenstelling tot 1978 niet rechtstreeks verkozen. R. Gijs viel ook bij deze provinciale verkiezing uit de boot, de overige drie kandidaten werden verkozen. Als laatste kandidaat op de CVP-SP-lijst werd R. Gijs niet verkozen omdat PVV en VU een stembusakkoord hadden gesloten.

(61) AW-H. DER, « CVP-top wil immobilisme van bureau doorbreken - Profiel van oppermachtige partijbureaus », in *De Standaard*, 8 mei 1981, blz. 2.

(62) *CVP-Statuten en Reglementen*, blz. 14.

In de provincie Brabant werden de twee voorgedragen CVP-kandidaten ook verkozen, nl. A. Lagae (BB), niet rechtstreeks verkozen, en N. Staels-Dompas (ACW), uittredend gecoöpteerd senator.

In de provincie Limburg werd één van de twee uittredende CVP-provinciale senatoren J. Gerits (ACW) opnieuw verkozen. F. Aerts (ACW) de tweede verkozene, niet verkozen voor de Kamer, nam de plaats in van W. Mesotten (ACW).

W. Claeys (ACW) en F. De Bondt (BB) werden evenals in 1978, als provinciale senatoren voor Oost-Vlaanderen verkozen. M. De Kerpel (ACW) een nieuw komer was in deze provincie de derde CVP-verkozene en nam de plaats in van de rechtstreeks verkozen P. D'Hondt-Van Opdenbosch (ACW).

In de provincie West-Vlaanderen diende de CVP de kandidaturen in van A. Vandenabeele (ACW) en A. Van Haverbeke (BB). Beide uittredende provinciale senatoren werden opnieuw verkozen.

3. *De aanduiding van de nationaal gecoöpteerde senatoren.*

Volgens artikel 37.6 van de CVP-statuten maakt het Nationaal Partijbestuur aan de Senaatsgroep van de CVP de lijst over van de personen die het voorstelt als gecoöpteerd senator (63). De senatoren kunnen deze lijst evenwel wijzigen. Volgens de berekeningen kon de CVP zeker op 5 gecoöpteerde senatoren rekenen, een zesde was problematisch. Het partijbestuur legde volgende volgorde vast: H. Kuylen (ACW), E. Leemans (ACW), M. Smeers (BB), R. Uyttendaele (NCMV), R. Gijs (BB + NCMV) en T. Declercq (ACW). De CVP-Senaatsfractie bereikte in een eerste vergadering alleen een akkoord over de vier eerste plaatsen. Bij geheime stemming werden aangeduid: E. Leemans, H. Kuylen, M. Smeers en R. Gijs. Voor de vijfde en zesde plaats ging het tussen T. Declercq en R. Uyttendaele. In een tweede vergadering werd voor de vijfde plaats de ACW-kandidaat T. Declercq weerhouden en voor de zesde, problematische, plaats R. Uyttendaele (64). De zes voorgedragen kandidaten werden allen verkozen.

B. DE LIJSTENSAMENSTELLING IN DE PSC.

Evenals de CVP besliste het Comité Directeur van de PSC, gezien de voortijdige ontbinding van het Parlement, geen algemene ledenpolls

(63) *CVP-Statuten en Reglementen*, blz. 14.

(64) X., « Onenigheid bij CVP over koöptatie van senatoren » in *Gazet van Antwerpen*, 27 november 1981, blz. 2, en X., « CVP-lijst voor koöptatie klaar », in *Gazet van Antwerpen*, 28-29 november 1981, blz. 3.

te organiseren voor de samenstelling van de kandidatenlijsten. De kandidatenlijsten dienen dan opgemaakt door de Arrondissementele Comités die elk afzonderlijk de hiertoe te gebruiken procedure vastleggen. De samengestelde kandidatenlijsten moeten met een meerderheid van 4/5 der stemmen in het Arrondissementeel Comité worden goedgekeurd. Wordt deze 4/5 meerderheid niet bereikt, dan komt de definitieve samenstelling van de lijst toe aan het Comité Directeur dat hierbij op zijn beurt wordt bijgestaan door een Comité van Wijzen. Voor de verkiezingen van 8 november 1981 was dit Comité van Wijzen samengesteld uit twee vertegenwoordigers van elke stand: D. André en G. Gramme voor de sans-famille's, R. Langendries en L. Gillet voor de DC en J. Michel en P. Wyvekens voor de CEPIC (65).

1. *De samenstelling van de kandidatenlijsten voor de rechtstreekse verkiezingen*

a) *Provincie Brabant*

Bepaald niet makkelijk verliep de lijstensamenstelling in het arrondissement Brussel. De CEPIC trachtte er zijn posities te versterken wat op weerstand stuitte bij de DC en de SF's (66). Het arrondissementeel partijbestuur stelde volgende lijstvolgorde voor: voor de Kamer (4 verkozenen in 1978): P. Vanden Boeynants (SF) (67), evenals in 1978 lijstaanvoerder, gevolgd door D. Noël de Burlin (CEPIC) (u ps), in 1978 derde op de Senaatslijst, J.L. Thys (DC), ook derde kandidaat in 1978 en E. Pouillet (DC), tweede kandidaat voor de Senaat in 1978. Voor de Senaat (twee verkozenen in 1978) zou J. Desmarests (CEPIC), tweede kandidaat voor de Kamer in 1978, de lijst aanvoeren voor C. Goor (SF), lijstaanvoerder voor de Senaat in 1978, en C. van de Put (SF) eerste opvolger in 1978 die F. Herman (SF), vierde kandidaat in 1978 voor de Kamer, tijdens de legislatuur had opgevolgd. In vergelijking met 1978 behield elke stand evenveel plaatsen in nuttige orde. De kandidaten van de CEPIC bekleedden evenwel zo goed als zeker verkiesbare plaatsen terwijl de DC voor de Kamer een strijdplaats kreeg toegewezen. Noël de Burlin dreigde ermee de partij te verlaten indien deze lijstvolgorde niet zou aanvaard worden door het Arrondissementeel Comité (68). De modellijst werd door het Arrondissementeel Comité evenwel verworpen met

(65) PSC, *Elaboration des listes des candidats aux élections législatives et provinciales*, 30 september 1981.

(66) SF: sans famille; DC: kandidaat van de Démocratie Chrétienne; CEPIC: kandidaat van het Centre Politique des Indépendants et Cadres Chrétiens.

(67) P. Vanden Boeynants, mede-oprichter en een tijdlang voorzitter van de CEPIC heeft voor de verkiezingen de CEPIC verlaten en de SF's vervoegd.

(68) *Le Soir*, 7 oktober 1981, blz. 2.

57 stemmen tegen en 53 voor, zodat een tussenkomst van het Comité Directeur noodzakelijk was. Na raadpleging van het Comité der Wijzen, besliste het Comité Directeur tot de volgende lijstensamenstelling. Lijst-aanvoerder voor de Kamer bleef P. Vanden Boeynants voor J. Desmarests, J.L. Thys en C. van de Put. Dezelfde volgorde als in 1978 bleef zodoende behouden, alleen nam C. van de Put de plaats in van F. Herman. Lijst-aanvoerder voor de Senaat bleef C. Goor voor D. Noël de Burlin en E. Pouillet. Deze laatste, die zijn plaats in nuttige orde verloor, verkreeg de garantie dat hij als provinciaal senator zou voorgedragen worden en werd ook aangeduid als eerste opvolger.

In het arrondissement Nijvel verliep de lijstensamenstelling heel wat rustiger. R. Langendries (DC), die tijdens de legislatuur M. Plasman (DC), de lijst-aanvoerder in 1978, opvolgde, voerde er de lijst voor de Kamer (2 verkozenen in 1978) aan; G. Ryckmans-Corin (SF) bekleedde opnieuw de tweede plaats. Ook de lijst-aanvoerder voor de Senaat (geen verkozenen in 1978) bleef dezelfde, nl. Y. du Monceau de Bergendal (CEPIC).

b) *Provincie Henegouwen*

De kamerlijst in het arrondissement Bergen (1 verkozenen in 1978) werd aangevoerd door A. Liénard (DC). A. Liénard volgde tijdens de legislatuur de overleden A. Ducobu (DC), lijst-aanvoerder in 1978, op. Geen verandering van lijsttrekker voor de Kamer in het arrondissement Zinnik (1 verkozenen in 1978): R. Jérôme (SF) behield er de eerste plaats. De Senaatslijst in het arrondissement Bergen-Zinnik (1 verkozenen in 1978) werd, evenals in 1978, aangevoerd door P. Mainil (CEPIC).

Minder vlot verliep de samenstelling van de kandidatenlijst voor Kamer en Senaat in het arrondissement Doornik-Aat-Moeskroen. R. Devos (DC), de lijst-aanvoerder voor de Kamer (2 verkozenen in 1978) bij de vorige verkiezingen, en tijdens de legislatuur opgevolgd door J.P. Detremmerie (DC), stelde zich niet meer herkiesbaar, evenals de tweede verkozenen P. Deschamps (SF), die opteerde voor zijn Europees parlementair mandaat. Over de nieuwe lijst-aanvoerder, J.P. Detremmerie, was men het vrij vlug eens. Voor de aanduiding van de tweede verkiesbare plaats diende het Comité Directeur tussen te komen. Het Comité Directeur besliste de tweede plaats toe te kennen aan M. Lestienne (SF), lijstduwer in 1978 en niet aan E. Tarwé (CEPIC), voorzitter van de PSC-Jongeren en derde effectieve kandidaat in 1978. E. Tarwé kreeg de zesde plaats toegewezen maar weigerde deze en de CEPIC kondigde aan dat het zich 'desengageerde' van de verkiezingen in het arrondissement. Evenmin probleemloos verliep de samenstelling van de Senaatslijst (1 verkozenen in 1978). De CEPIC trachtte zijn kandidaat G. Seneca, eerste opvolger in

1978 met 6.127 voorkeurstemmen, als lijstaanvoerder of tweede effectieve kandidaat te doen aanvaarden. J. Kevers (DC) behield evenwel zijn eerste plaats waarop G. Seneca weigerde nog kandidaat te zijn.

Zoals in 1978 bezetten P. Maystadt (DC) en G. le Hardy de Beaulieu (CEPIC) de eerste en de tweede plaats voor de Kamer in het arrondissement Charleroi (twee verkozenen in 1978). Ook de lijstaanvoerder voor de Kamer in het arrondissement Thuin (1 verkozenen in 1978) bleef dezelfde, nl. A. Lernoux (SF).

Bij de samenstelling van de kandidatenlijst voor de Senaat in het arrondissement Charleroi-Thuin (2 verkozenen in 1978) deden zich moeilijkheden voor m.b.t. de kandidatuur van A. Califice (DC), de lijst-aanvoerder in 1978. Wegens het bereiken van de leeftijdsgrens, diende A. Califice zich normaliter terug te trekken, tenzij het Arrondissementeel Comité hierop een uitzondering zou toestaan. Het Arrondissementeel Comité besliste met 69 tegen 24 stemmen deze uitzondering toe te staan, wat bij de CEPIC-leden nogal wat ongenoegen veroorzaakte. Bij de verkiezingen van 1978 diende hun kandidaat P. de Stexhe zich wel terug te trekken als kandidaat voor de rechtstreekse verkiezingen, aangezien hij de leeftijdsgrens had bereikt. A. Califice behield zijn plaats van lijst-aanvoerder, gevolgd door L. Gillet (DC), die ook in 1978 de tweede plaats bekleedde. Ook de plaats van eerste opvolger was in dit arrondissement niet zonder belang. A. Califice gaf immers te kennen zich tevens kandidaat te stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1982. In geval van verkiezing, zou A. Califice ontslag nemen als senator. De plaatsen van eerste en tweede opvolger werden toegekend aan twee DC's, nl. L. Gillet ook tweede effectieve kandidaat, en J. Noël.

c) *Provincie Luik*

Evenmin probleemloos verliep de lijstensamenstelling in het arrondissement Luik. Voor de Kamer (3 verkozenen in 1978) bleven de plaatsen in nuttige orde dezelfde als in 1978. J.P. Grafé (CEPIC) voerde er de lijst aan, voor M. Hansenne (DC) en G. Hiance (DC). Voor de Senaat (2 verkozenen in 1978) stelde het Arrondissementeel Partijbestuur G. Henrard (CEPIC), in 1978 lijstduwer, nu als lijsttrekker voor. In het Arrondissementeel Comité bereikte men hieromtrent slechts een uiterst geringe meerderheid, nl. 65 voor en 64 tegen. Het Comité Directeur van de PSC opteerde evenwel voor dezelfde volgorde als in 1978, nl. H. Hanquet (SF) voerde toen de lijst aan voor G. Flagothier (DC).

G. Henrard zou dan de derde plaats toegewezen krijgen en in geval van niet-verkiezing mogelijk als provinciaal senator heropgevestigd worden. G. Henrard aanvaardde dit voorstel niet en trok zich terug. De CEPIC

dreigde op een bepaald ogenblik met een dissidente lijst, ingevolge dit niet op een verkiesbare plaats stellen van G. Henrard.

F. François (SF) voerde, evenals in 1978, de lijst aan voor de Kamer in het arrondissement Hoei-Borgworm (1 verkozene in 1978). Ook geen wijziging wat de lijststaanvoerder voor de Senaat betreft in dit arrondissement (1 verkozene in 1978) : R. Bataille (SF) behield zijn eerste plaats.

De Kamerlijst in het arrondissement Verviers (2 verkozenen in 1978) werd aangevoerd door M. Wathelet (SF), tweede kandidaat in 1978. De tweede plaats kwam toe aan A. Gehlen (SF), voorzitter van de Duitse kultuurraad. W. Schyns (DC), de lijststaanvoerder in 1978, werd lijstduwer. G. Gramme (SF) voerde opnieuw de Senaatslijst aan (1 verkozene in 1978).

d) *Provincie Luxemburg*

Weinig veranderingen in deze provincie. Ch.-F. Nothomb (SF) voerde opnieuw de Kamerlijst aan in het arrondissement Aarlen-Marche-en-Famenne-Bastenaken (1 verkozene in 1978). In het arrondissement Neufchâteau-Virton (2 verkozenen in 1978) bekleedde, evenals in 1978, J. Michel (CEPIC) de eerste plaats voor H. Pierret (DC). G. Lutgen (SF) eerste opvolger in 1978, voerde de Senaatslijst aan in het arrondissement Aarlen-Neufchâteau-Virton Marche-en-Famenne-Bastenaken (1 verkozene in 1978). Ch. Hanin (SF), de lijsttrekker in 1978, stelde zich niet meer herkiesbaar (leeftijdsgrens).

e) *Provincie Namen*

Evenmin veel wijzigingen in deze provincie. De kandidaten in nuttige orde in het arrondissement Namen (2 verkozenen in 1978) en het arrondissement Dinant-Philippeville (1 verkozene in 1978) bleven dezelfde, resp. L. Remacle (SF) en R. Marchal (DC) in Namen en E. Wauthy (SF) in Dinant-Philippeville. Voor de plaats van lijsttrekker voor de Senaat in het arrondissement Namen-Dinant-Philippeville was er wel enige betwisting. Zowel A. Dalem (CEPIC) die tijdens de legislatuur A. Humblot (CEPIC), de lijststaanvoerder in 1978, had opgevolgd, als A. Tilquin, voorzitter van de DC en tweede effectieve kandidaat in 1978, eisten de eerste plaats op. Alhoewel A. Dalem bij de verkiezingen in 1978 2.300 meer voorkeurstemmen behaalde dan zijn concurrent, werd A. Tilquin als lijststaanvoerder aangeduid door het Comité Directeur van de PSC. A. Dalem als tweede effectieve kandidaat verkreeg de garantie als provinciaal senator verkozen te worden.

Uit dit overzicht blijkt dat de lijstensamenstelling in de PSC vrij moeilijk is verlopen in een aantal arrondissementen. Vooral van CEPIC-zijde is er

gedreigd met dissidente lijsten, met het terugtrekken van kandidaten, wat in een aantal arrondissementen ook effectief is gebeurd. Niet alleen de scherpere polarisatie tussen de standen, maar ook het veel geringer aantal plaatsen in nuttige orde (in sommige arrondissementen slechts één), in vergelijking met de CVP, verklaart mede de moeilijkheden die zich in de PSC telkens voordoen bij de lijstensamenstelling.

Voor de samenstelling van de kandidatenlijsten in de PSC geldt voor het overige dezelfde vaststelling als voor de CVP: bijna geen vernieuwing en zeer geringe verschuivingen van het aantal plaatsen in nuttige orde voor elke stand.

Voor de Kamer tellen de DC en de CEPIC elk één plaats in nuttige orde minder in vergelijking met 1978. Voor de Senaat bleven de verhoudingen ongewijzigd (tabel II).

TABEL II

Aantal plaatsen in nuttige volgorde per stand voor Kamer en Senaat in vergelijking met 1978 (PSC)

	Kamer		Senaat		Kamer + Senaat	
	1978	1981	1978	1981	1978	1981
SF	10	12	5	5	15	17
DC	10	9	5	5	15	14
CEPIC	5	4	2	2	7	6
Totaal	25	25	12	12	37	37

2. *De aanduiding van de kandidaten voor de verkiezing der provinciale senatoren en de nationaal gecoöpteerde senatoren.*

De PSC-statuten bevatten geen bepalingen omtrent de aanduiding van de provinciale en gecoöpteerde senatoren. Voor de provinciale senatoren geldt de regel dat deze bij voorkeur worden verkozen uit de kandidaten van de arrondissementen die bij de rechtstreekse verkiezingen geen zetel hebben veroverd (o.m. door de 'grillen' der apparentering).

Aangezien de PSC bij de rechtstreeks verkozen senatoren 5 senatoren minder telde dan in 1978 en 7 zetels verloor in de Kamer, waren er veel kandidaten voor weinig zetels zodat het Comité Directeur in een aantal provincies als scheidsrechter diende op te treden.

In de provincie Brabant werd Y. du Monceau de Bergendal (CEPIC) niet rechtstreeks verkozen, als provinciaal senator heropgevestigd, in de provincie Henegouwen L. Gillet (DC), eveneens niet rechtstreeks verkozen, en A. Lernoux (SF), de lijstaanvoerder voor de Kamer in het arrondissement Thuin. A. Lernoux haalde het op E. Pouillet (DC) na een stemming in het Comité Directeur. In de provincie Luik werd F. François (SF), de

lijsttrekker voor de Kamer in het arrondissement Hoei-Borgworm, verkozen, in de provincie Luxemburg R. Conrotte (DC) (u ps) en in de provincie Namen A. Dalem (CEPIC).

Na een hertelling van de stemresultaten in de provincie Henegouwen bleek A. Lernoux toch verkozen te zijn voor de Kamer. E. Pouillet kon zodoende alsnog tot provinciaal senator van Henegouwen worden verkozen. Als nationaal gecoöpteerde senatoren werden twee SF's voorgedragen, nl. J. Sondag en D. André. Beide, uittredende gecoöpteerde senatoren, werden opnieuw verkozen.

4. De standenvertegenwoordiging in de CVP en de PSC tijdens de periode 1974-1981.

Bij de lijstensamenstelling voor de verkiezingen van 8 november 1981 hebben we gezien hoe de respectieve standen in de CVP en de PSC een even of bijna even groot aantal kandidaten in nuttige orde wisten te behouden in vergelijking met 1978. Daarbij hebben we evenwel geen onderscheid gemaakt tussen zo goed als zeker verkiesbare plaatsen en strijdplaatsen. Zou het kunnen dat de kandidaten van een bepaalde stand meer strijdplaatsen innemen dan deze van de andere standen of is er ook wat de verdeling van de strijdplaatsen betreft eveneens een vrij evenwichtige verdeling? Indien deze laatste vraag bevestigend wordt beantwoord, zou dit betekenen dat verlies of winst bij de verkiezingen geen noemenswaardige gevolgen heeft voor de parlementaire vertegenwoordiging van de standen. Om deze hypothese te toetsen hebben we de parlementaire vertegenwoordiging van de standen in de CVP en de PSC over 4 verkiezingen berekend, nl. vanaf de verkiezingen van 10 maart 1974 tot en met de verkiezingen van 8 november 1981. De parlementaire vertegenwoordiging van beide partijen kende tijdens deze periode aanzienlijke schommelingen zodat ze bijzonder geschikt is voor het toetsen van bovenvermelde hypothese. Afgezien daarvan, is het ook niet onbelangrijk te weten welke nu de sterkte is van elke stand in de parlementaire vertegenwoordiging van de CVP en de PSC.

A. DE STANDENVERTEGENWOORDIGING IN DE CVP.

Bij de verkiezingen van 10 maart 1974 behaalde de CVP voor de Kamer 50 zetels, op 17 april 1977 56 zetels, op 17 december 1978 57 zetels en op 8 november 1981 43 zetels. Een behoorlijke winst dus in 1977, een aanzienlijk verlies in 1981 en een maximaal verschil van 14 zetels.

Ondanks deze verschuivingen blijft het aandeel van de ACW-verkozenen in het totale aantal CVP-kamerleden tijdens de 4 verkiezingen vrij stabiel (tabel III). Bij zetelwinst voor de CVP, in 1977 valt hun aandeel licht terug terwijl bij verlies, in 1981, het aandeel opnieuw opklimt, zelfs tot iets boven dat van 1974.

TABEL III
De standenvertegenwoordiging in de CVP-Kamerfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
ACW	24	48	25	45	26	46	21	49
BB	5	10	9	16	9	16	7	16
NCMV	13	26	14	25	15	26	7	16
BB + NCMV	3	6	3	5	4	7	4	9
SL	5	10	5	9	3	5	4	9
Totaal	50	100	56	100	57	100	43	100

De ACW-groep is ook duidelijk de numeriek sterkste, maar ze maakt (net) niet de absolute meerderheid uit.

De zetelwinst voor de CVP in 1977 is vooral ten goede gekomen aan de BB-kandidaten: van 10 % der CVP-kamerleden in 1974 stijgt het aandeel tot 16% in 1977. Dit aandeel blijft tijdens de daaropvolgende verkiezingen behouden, ook in 1981. Het verlies in 1981 is vooral ten koste gegaan van de NCMV-kandidaten: van ongeveer 25 % tijdens de verkiezingen van 1974, 1977 en 1978 daalt hun aandeel tot 16 % in 1981. In absolute cijfers is het aantal NCMV-ers in de Kamerfractie in 1981 gehalveerd. Stabieler is het aantal kamerleden van de CVP die zowel tot de BB als het NCMV behoren: minimaal 3 vertegenwoordigers, maximaal 4, of maximaal 9 %, in 1981, minimaal 5 % in 1977.

Wanneer we de vertegenwoordigers van BB en NCMV samentellen, zien we dat zij in 1977 en 1978 talrijker zijn dan de ACW-groep. Ongeveer één tiende van de CVP-kamerleden zijn standenlozen. Het verlies in 1981 is niet ten koste van deze kandidaten gegaan, in vergelijking met 1978 is hun procentueel aandeel toegenomen.

Voor de Senaat behaalde de CVP in 1974 48 zetels, in 1977 49, in 1978 51 en in 1981 40. De stemmenwinst in 1977 resulteerde in niet zo grote zetelwinst, het stemmenverlies in 1981 resulteerde wel in een aanzienlijk zetelverlies. Belangrijke verschuivingen in de standenvertegenwoordiging van de CVP-Senaatsfractie doen zich evenwel niet voor (tabel IV).

TABEL IV

De standenvertegenwoordiging in de CVP-Senaatsfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
ACW	23	48	26	53	26	51	20	50
BB	10	21	9	19	9	17	8	20
NCMV	8	17	7	14	8	16	8	20
BB + NCMV	2	4	2	4	2	4	2	5
SL	5	10	5	10	6	12	2	5
Totaal	48	100	49	100	51	100	40	100

In vergelijking met de Kamerfractie, is het aandeel van de ACW-verkozenen in de Senaatsfractie lichtjes hoger. Tijdens de legislatuur 1977-1978 en 1978-1981 maakt de ACW-groep de absolute meerderheid uit in de CVP-Senaatsfractie. Alhoewel ook in 1981 het procentueel aandeel van de ACW-verkozenen nog 50 % bedraagt van de totale CVP-Senaatsfractie, zijn er van de 11 zetels verlies 6 ten koste gegaan van het ACW. Het aandeel van de BB-vertegenwoordigers is eveneens iets groter in de Senaatsfractie en bedraagt ongeveer 20 %. Dat van de NCMV-ers is dan weer wat kleiner in vergelijking met hun aandeel in de Kamerfractie. Het aanzienlijke verlies voor de CVP in 1981 is hier niet, zoals dat het geval was in de Kamer, ten nadele gegaan van de NCMV-kandidaten. Integendeel, in 1981 zijn er evenveel NCMV-ers als in 1978 en hun procentueel aandeel stijgt van 16 % tot 20 %. Het zetelverlies in 1981 heeft blijkbaar wel gevolgen gehad voor de standenlozen: van ongeveer 10 % bij de verkiezingen van 1974, 1977 en 1978 valt hun aandeel terug tot 5 % in 1981. In absolute aantallen, zetelen er nu 4 standenlozen CVP-senatoren minder dan tijdens de legislatuur 1978-1981. Het meest stabiele aandeel, zowel absoluut als procentueel, is dat van de senatoren die zowel door de BB als het NCMV gesteund worden.

Voor de Senaatsfractie hebben we tevens per verkiezing het aandeel van elke stand in de rechtstreeks, provinciale en gecoöpteerde senatoren berekend, wat enkele merkwaardige resultaten oplevert (tabel V). Zo zien we bij de provinciale senatoren telkens een groot aandeel ACW-ers, schommelend tussen 65 % (in 1974) en 79 % (in 1977). Gemiddeld is tijdens de 4 verkiezingen 40 % van de ACW-senatoren via de provinciale verkiezingen in de Senaat gekomen. Rekenen we hierbij de nationaal gecoöpteerde ACW-senatoren, dan betekent dit dat de helft van de ACW-senatoren via niet-rechtstreekse verkiezingen een Senaatszetel hebben ver-

TABEL V

De standenvertegenwoordiging in de CVP-Senaatsfractie :
rechtstreeks (R) verkozen, provinciaal (P) verkozen en nationaal gecoöpteerde (C) senatoren (1974-1981)

	1974			1977			1978			1981		
	R	P	C	R	P	C	R	P	C	R	P	C
	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %
ACW	12 44	9 65	2 29	13 47	11 79	2 29	14 48	10 67	2 29	9 41	8 67	3 49
BB	7 26	2 14	1 14	6 21	2 14	1 14	6 21	2 13	1 14	4 18	3 25	1 17
NCMV	5 19	2 14	1 14	5 18	1 7	1 14	5 17	2 13	1 14	6 27	1 8	1 17
BB + NCMV	2 7	— —	— —	2 7	— —	— —	2 7	— —	— —	1 5	— —	1 17
SL	1 4	1 7	3 43	2 7	— —	3 43	2 7	1 7	3 43	2 9	— —	— —
Totaal	27 100	14 100	7 100	28 100	14 100	7 100	29 100	15 100	7 100	22 100	12 100	6 100

worven (Ter vergelijking voor de BB- en NCMV-senatoren bedraagt dit 32 %). Bij de nationale coöptatie komen vooral de standenlozen aan bod, uitgezonderd in 1981. Bij deze verkiezingen werden bij de nationale coöptatie alleen kandidaten van de standen weerhouden. De BB- en NCMV-vertegenwoordigers komen in verhouding vooral bij de rechtstreekse verkiezingen aan hun trekken.

Kunnen we van verkiezing tot verkiezing af en toe nog een relatief belangrijke verschuiving noteren in de vertegenwoordiging van één van de standen, wanneer we de vertegenwoordiging voor Kamer en Senaat samen tellen, is de stabiliteit opmerkelijk (tabel VI).

TABEL VI

De standenvertegenwoordiging in de CVP-Kamer- en Senaatsfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
ACW	47	48	51	49	52	48	41	50
BB	15	15	18	17	18	17	15	18
NCMV	21	22	21	20	23	21	15	18
BB + NCMV	5	5	5	5	6	6	6	7
SL	10	10	10	9	9	8	6	7
Totaal	98	100	105	100	108	100	83	100

Zeer stabiel is het aandeel van de ACW-ers, namelijk tussen 48 en 50 %, en dus net niet de absolute meerderheid. Het aandeel van de vertegenwoordigers van de BB varieert tussen 15 en 18 %. De NCMV-ers maken zowat 20 % uit van de CVP-Kamer- en Senaatsfractie. Tellen we alle vertegenwoordigers van BB en NCMV samen, dan 'varieert' hun aandeel tussen 42 en 44 %. Het aantal standenlozen lijkt licht af te nemen: van 10 % in 1974 naar 7 % in 1981. Maar nog eens de verschuivingen zijn zeer gering ondanks de aanzienlijke verschillen in zetel-aantal.

B. DE STANDENVERTEGENWOORDIGING IN DE PSC.

Vinden we dezelfde stabiliteit in de standenvertegenwoordiging ook terug in de PSC? Laten we het eens even bekijken.

Bij de verkiezingen van 10 maart 1974 behaalde de PSC voor de Kamer 22 zetels, op 17 april 1977 24 zetels, op 17 december 1978 25 zetels en op 8 november 1981 18 zetels. Winst dus in 1977 en 1978,

een gevoelig verlies in 1981 en een maximaal verschil van 7 zetels tijdens deze periode.

Een blik op tabel VII duidt aan dat de verschillen in de vertegenwoordiging der standen in de PSC-Kamerfractie aanzienlijk zijn. Dat

TABEL VII

De standenvertegenwoordiging in de PSC-Kamerfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
DC	12	55	13	54	10	40	5	28
SF	6	27	7	29	10	40	9	50
CEPIC	4	18	4	17	5	20	4	22
Totaal	22	100	24	100	25	100	18	100

geldt dan vooral voor de vertegenwoordiging van de DC: tijdens de legislatuur 1974-1977 en 1977-1978 vormen de DC's de absolute meerderheid in de PSC-Kamerfractie, in 1978 daalt hun vertegenwoordiging, absoluut en procentueel, aanzienlijk en deze daling zet zich verder door in 1981, het bedraagt dan minder dan 1/3. Het is ook de DC die de zwaarste tol betaalde voor de verkiezingsnederlaag in 1981: ze telt in 1981 5 zetels minder (haar vertegenwoordiging is absoluut gehalveerd), de SF's en de CEPIC verliezen elk één zetel. Het aandeel van de SF's neemt toe van verkiezing tot verkiezing, in 1977 zeer licht, nadien in veel grotere mate. In 1981 zijn de SF's de numeriek sterkste groep geworden in de PSC-Kamerfractie. Minder groot zijn de schommelingen in de vertegenwoordiging van de CEPIC: tussen 17% en 22% of minimaal 4 en maximaal 5 verkozen kamerleden. Daarmee is ze bij elke verkiezing de kleinste stand in de PSC-Kamerfractie.

Ook de standenvertegenwoordiging in de PSC-Senaatsfractie ondergaat gevoelige veranderingen (tabel VIII). Voor de DC zijn deze veranderingen

TABEL VIII

De standenvertegenwoordiging in de PSC-Senaatsfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
DC	3	17	5	24	7	32	6	37
SF	11	61	10	48	9	41	7	44
CEPIC	4	22	6	28	6	27	3	19
Totaal	18	100	21	100	22	100	16	100

TABEL IX

De standenvertegenwoordiging in de PSC-Senaatsfractie :
rechtstreeks (R) verkozen, provinciaal (P) verkozen en nationaal gecoöpeerde (C) senatoren (1974-1981)

	1974			1977			1978			1981		
	R	P	C	R	P	C	R	P	C	R	P	C
	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %	N %
DC	1 10	2 40	— —	1 10	4 57	— —	4 33	3 43	— —	3 38	3 50	— —
SF	6 60	2 40	3 100	5 45	3 43	2 67	5 42	1 14	3 100	4 50	1 17	2 100
CEPIC	3 30	1 20	— —	5 45	— —	1 33	3 25	3 43	— —	1 12	2 33	— —
Totaal	10 100	5 100	3 100	11 100	7 100	3 100	12 100	7 100	3 100	8 100	6 100	2 100

tegengesteld aan deze in de Kamerfractie. De DC heeft in de Senaat zijn vertegenwoordiging stelselmatig opgevoerd : van 17 % in 1974 naar 37 % in 1981, wat het verlies in de Kamerfractie enigszins lijkt te compenseren. Het verlies in 1981 is het geringst voor de DC. Zij verliest in vergelijking met 1978 slechts 1 zetel, de SF's verliezen er 2, de CEPIC 3. De vertegenwoordiging van de CEPIC is het grootst bij de verkiezingen van 1977 en 1978, in 1981 valt het aandeel terug tot het niveau van 1974. In vergelijking met 1978 verliest de CEPIC de helft van zijn senatoren. De SF's maken in 1974 een comfortabele meerderheid uit in de PSC-Senaatsfractie : 11 op 18 senatoren of 61 %. Nadien blijven de SF's nog wel de numeriek sterkste groep maar een absolute meerderheid behalen zij niet meer.

Evenals voor de CVP-Senaatsfractie hebben we voor de PSC-Senaatsfractie een onderscheid gemaakt tussen de rechtstreeks verkozen, provinciaal verkozen en gecoöpteerde senatoren (tabel IX). Hieruit blijkt dat de vertegenwoordigers van de DC het bij de verkiezingen van 1974 en 1977 bijzonder moeilijk hadden om een verkiesbare plaats in te nemen op de Senaatslijsten. In 1978 is daar verandering in gekomen : van één rechtstreeks verkozen senator in 1974 en 1977, behalen zij in 1978 4 rechtstreeks verkozen senatoren. De geringe aanwezigheid van de DC's op verkiesbare plaatsen voor de Senaat in 1974 en 1977 werd gecompenseerd bij de aanduiding van de provinciale senatoren. Globaal hebben tijdens de 4 verkiezingen 57 % van de DC-senatoren via de provinciale verkiezingen een Senaatszetel verworven, of anders gezegd, behoren de helft van de provinciaal verkozen PSC-senatoren tot de DC. In 1974 en 1977 wisten de CEPIC-kandidaten zich voornamelijk via de rechtstreekse verkiezingen een Senaatszetel te verwerven, in 1978 en 1981 hebben zij, ten voordele van de vertegenwoordigers van de DC, verkiesbare plaatsen verloren. In 1981 heeft de CEPIC nog 1 rechtstreeks verkozen senator. De SF's komen vooral bij de rechtstreekse verkiezingen en de nationale coöptatie aan hun trekken.

Wanneer we de vertegenwoordiging van de standen in Kamer en Senaat samentellen, dan blijken de verschuivingen wat minder groot te zijn (tabel X).

Het meest stabiel is de vertegenwoordiging van de CEPIC : tussen 20 en 23 %. Daarmee is de CEPIC de kleinste stand. De DC bereikt haar grootste aandeel in 1977, nl. 40 % (en een relatieve meerderheid), nadien valt haar aandeel terug van 36 % in 1978 tot 32 % in 1981. De SF's zijn bij 3 van de 4 verkiezingen de talrijkste groep. Alleen in 1977 tellen ze 1 zetel minder dan de DC, in 1981 is de helft van de PSC-parlementsleden sans-famille.

TABEL X

De standenvertegenwoordiging in de PSC-Kamer- en Senaatsfractie (1974-1981)

	1974		1977		1978		1981	
	N	%	N	%	N	%	N	%
DC	15	38	18	40	17	36	11	32
SF	17	42	17	38	19	41	16	47
CEPIC	8	20	10	22	11	23	7	21
Totaal	40	100	45	100	47	100	34	100

Epiloog.

Tijdens het schrijven van deze bijdrage, deden zich nieuwe belangrijke ontwikkelingen voor, waar we hier nog even op ingaan.

In de schoot van het ACW bleef de politieke opstelling van de beweging aan de dagorde. Een aantal leden van de 'groep van 228', die enkele dagen na de verkiezingen van 8 november 1981 een open brief stuurde aan ACW-Voorzitter W. D'Havé (cfr. supra), werken aan de oprichting van een christelijke arbeiderspartij. De ACW-leiding van haar kant heeft n.a.v. het 60-jarig bestaan van de beweging de 17 arrondissementenverbonden bezocht o.m. met het doel de politieke opstelling van het ACW te evalueren en mogelijke alternatieven in dit verband te ontwerpen. Ook met de ACW-parlementsleden beraadde de top van de christelijke arbeidersbeweging zich over deze problematiek. Vermoedelijk zal deze bevraging en discussie niet leiden tot een nieuwe politieke oriëntatie van het ACW. Waarschijnlijk zullen de reeds vroeger geformuleerde eisen omtrent een betere kwalitatieve en kwantitatieve vertegenwoordiging van het ACW in de CVP nog eens herhaald worden. Zolang het ACW niet verder gaat dan een loutere (her)formulering van deze eisen, zal dit voor de CVP geen noemenswaardige problemen opleveren. Dit zou wel eens het geval kunnen zijn, wanneer het ACW zijn eisen ook hard wil maken. De BB en het NCMV maken hun steun aan de CVP immers afhankelijk van de mate waarin de CVP een centumpartij is en blijft. Een verschuiving naar een centrum-linkse partij zal ongetwijfeld op bezwaren stuiten van beide standsorganisaties en het bestaande evenwicht tussen de standen in de partij op de helling plaatsen.

De belangrijkste veranderingen hebben zich voorgedaan in de PSC. De zware verkiezingsnederlaag van de PSC op 8 november leidde tot een bezinning over de mate waarin de partij de georganiseerde 'familles' met hun structuren nog verder kon tolereren. De partijleiding nam het initiatief om een 'Engagement de comportement politique' op te stellen

waarin het tendensrecht van de PSC-mandatarissen en -leden wordt erkend, op voorwaarde dat dit recht niet meer d.m.v. buiten de partij staande structuren wordt uitgeoefend. Tot één concreet resultaat heeft dit initiatief al geleid, nl. de PSC-parlementsleden die tot de CEPIC behoorden zijn uit deze organisatie getreden en hebben samen met enkele sans famille's een Rassemblement du Centre (RDC) in de PSC opgericht (69). Hiermede is de situatie in de PSC er zeker niet eenvoudiger op geworden. Ondanks de verklaringen van de oprichters van deze centrumbeweging om op deze wijze een hergroepering en een ontmanteling van de standenstructuren te bereiken lijkt het erop dat PSC i.p.v. drie nu vier tendenzen telt (70). Want ook de nieuwe voorzitter van de CEPIC, G. Henrard, heeft te kennen gegeven nog verder met de PSC te willen samenwerken, al blijft nog af te wachten welke invloed deze, op dit ogenblik grotendeels onthoofde, organisatie nog vermag uit te oefenen en of de PSC de CEPIC nog langer zal blijven tolereren. De Démocratie Chrétienne heeft, ondanks de oproep van de centrumbeweging tot een hergroepering, beslist zijn structuren te behouden. Ook de overgebleven sans famille's willen zich als zodanig verder affirmeren. De hergroepering in de PSC en de hoop van de initiatiefnemers van het RDC om tot een 'désarmement global des familles' in de PSC te komen, blijkt alleszins nog niet voor morgen te zijn.

31 januari 1982

Summary : The Representation of 'Estates' in the Christian Social Party.

The in 1945 established Christian Social Party (The Flemish CVP and the French speaking PSC) showed some important differences in comparison with the prewar Catholic Party. The structure of the CVP-PSC was unitary, based upon individual membership instead of the prewar federation of « estates » (standen). With this unitary structure, the founding fathers of the CVP-PSC tried to avoid the conflicts between the

(69) Van het RDC maken deel uit : de ex-CEPIC-Kamerleden : J.P. Grafé, J. Desmarests, G. le Hardy de Beaulieu en J. Michel ; de ex-CEPIC-senatoren : Y. du Monceau de Bergendael, A. Dalem en P. Mainil ; de sans famille's : P. Vanden Boeynants (ex-CEPIC en nadien sans famille), E. Wauthy, R. Jérôme, A. Gehlen, allen kamerleden, en F. François, senator. De verhoudingen tussen de standen in de PSC-Parlementsfractie zijn nu als volgt : DC 11 parlementsleden, RDC 12 parlementsleden en 11 SF's. De CEPIC telt geen enkel parlementslid meer. Het RDC heeft dus een (relatieve) meerderheid. In de PSC-Kamerfractie telt het RDC 8 vertegenwoordigers tegenover 5 voor de DC en 5 SF's ; in de PSC-Senaatsfractie telt het RDC 4 vertegenwoordigers tegenover 6 voor de DC en 6 SF's.

(70) Alhoewel het RDC o.m. tot doel heeft de standenstructuren in de PSC te ontmantelen, heeft hetzelf al een begin gemaakt met een eigen structuur, nl. door de oprichting van een toetredingscomité.

estates, a permanent cause of criticism and disunity in the Catholic Party during the interwar period. In spite of the new organizational structure of the CVP-PSC, new methods of informal recognition of the estates were introduced for the aggregation of their claims and their representation within the party.

The way this informal recognition of the estates in the CVP-PSC was solved, is briefly described in the first part of this article. Subsequent to the survey of the evolution of the political position of the estates and their relation to the CVP-PSC, the composition of the lists of candidates in the CVP-PSC for the general elections of 8 november 1981 is discussed. Special attention is paid to the balancing in number and the ranking of candidates from the estates. Finally, the representation of the estates in the parliamentary group of the CVP-PSC is calculated for the general elections of 1974, 1977, 1978 and 1981.

BIJLAGE I

De CVP-Volksvertegenwoordigers en de stand(en) waartoe zij behoren (1974-1981)

	10 maart 1974	17 april 1977	17 december 1978	8 november 1981
<i>Provincie</i>	L. Tindemans BB + NCMV	L. Tindemans BB + NCMV	L. Tindemans BB + NCMV	L. Tindemans BB + NCMV
<i>Antwerpen</i>	M. Verlact-Gevaert (1) ACW	K. Blanckaert ACW	K. Blanckaert ACW	K. Blanckaert ACW
	K. Blanckaert ACW	H. Suykerbuyk NCMV	H. Suykerbuyk NCMV	H. Suykerbuyk NCMV
<i>Arrondissement</i>	H. Suykerbuyk NCMV	F. Swaelen SL	F. Swaelen SL	F. Swaelen SL
<i>Antwerpen</i>	F. Swaelen SL	T. Declercq ACW	T. Declercq ACW	W. Demeester - De Meyer BB
	T. Declercq ACW	G. Dielens ACW	G. Dielens ACW	J. Ansoms ACW
	W. Demeester - De Meyer BB	W. Demeester - De Meyer BB	W. Demeester - De Meyer BB	
	F. Smets ACW	F. Smets ACW	F. Smets ACW	
		F. Cauwenberghs NCMV	F. Cauwenberghs NCMV	
<i>Arrondissement</i>	G. Verhaegen NCMV	G. Verhaegen NCMV	G. Verhaegen NCMV	G. Verhaegen NCMV
<i>Mechelen</i>	J. Van Dessel BB	J. Van Dessel BB	J. Van Dessel BB	L. Van den Brande ACW
		L. Van den Brande ACW	L. Van den Brande ACW	
<i>Arrondissement</i>	F. Van Mechelen (2) ACW	R. Van Rompaey ACW	R. Van Rompaey ACW	H. Van Rompaey ACW
<i>Turnhout</i>	R. Peeters BB	R. Peeters BB	R. Peeters BB	R. Peeters BB
	F. Tanghe NCMV	F. Tanghe NCMV	J. Dupré NCMV	J. Dupré NCMV
	J. Dupré NCMV	J. Dupré NCMV	F. Tanghe NCMV	Z. De Loore - Raeymaekers ACW
<i>Provincie</i>	R. Van Elslande NCMV	R. Van Elslande NCMV	R. Van Elslande NCMV	R. Steyaert ACW
<i>Brabant</i>	R. Steyaert ACW	R. Steyaert ACW	R. Steyaert ACW	P. De Keersmaeker BB + NCMV
	P. De Keersmaeker BB + NCMV	P. De Keersmaeker BB + NCMV	P. De Keersmaeker BB + NCMV	A. Diegenant NCMV
<i>Arrondissement</i>	A. Diegenant NCMV	A. Diegenant NCMV	A. Diegenant NCMV	G. Cardoen ACW
<i>Brussel</i>	P. De Kerpel SL	P. De Kerpel SL	H. Weckx NCMV	
		H. Weckx NCMV	G. Cardoen ACW	

BIJLAGE I (vervolg)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981	
Arrondissement Leuven	J. Henckens	ACW	J. Henckens	ACW	J. Henckens	ACW	M. Eyskens	SL
	G. Devos	BB	G. Devos	BB	G. Devos	BB	G. Devos	BB
	P. De Vlies	NCMV	M. Eyskens	SL	M. Eyskens	SL	F. Plot	ACW
			P. De Vlies	NCMV	P. De Vlies	NCMV		
<i>Provincie Limburg</i>	L. Dhoore	ACW	L. Dhoore	ACW	L. Dhoore	ACW	L. Dhoore	ACW
	A. Bertrand	ACW	A. Bertrand	ACW	G. Beerden	BB	G. Beerden	BB
	G. Monard	ACW	G. Monard	ACW	F. Aerts	ACW		
Arrondissement Hasselt								
Arrondissement Tongeren	L. Kelchtermans	ACW	L. Kelchtermans	ACW	L. Kelchtermans	ACW	L. Kelchtermans	ACW
	M. Rutten	ACW	M. Rutten	ACW	M. Rutten	ACW	C. Moors	BB
	G. Craeybeckx-Orij (3)	SL	C. Moors	BB	C. Moors	BB	T. Kelchtermans	ACW
	F. Wijnen	NCMV	A. Rutten	NCMV	A. Rutten	NCMV		
<i>Provincie Oost-Vlaanderen</i>	W. Martens	SL	W. Martens	SL	W. Martens	SL	W. Martens	SL
	A. D'Alcantara	NCMV	A. D'Alcantara	NCMV	A. D'Alcantara	NCMV	A. D'Alcantara	NCMV
	M. Van Herreweghe	ACW	A. Deneir	ACW	A. Deneir	ACW	A. Deneir	ACW
Arrondissement Gent-Eeklo	A. Deneir	ACW	A. Coppieters	ACW	A. Coppieters	ACW	A. Coppieters	ACW
			M. De Weweire	BB	M. De Weweire	BB		
Arrondissement Sint-Niklaas	O. De Mey	ACW	O. De Mey	ACW	M. Smet	ACW	M. Smet	ACW
	P. De Vidts	NCMV	L. Lenaerts	NCMV	L. Lenaerts	NCMV		
					O. De Mey (5)	ACW		
Arrondissement Dendermonde	J. Lenssens	ACW	J. Lenssens	ACW	J. Lenssens	ACW	J. Lenssens	ACW
	R. Uyttendaele	NCMV	R. Uyttendaele	NCMV	R. Uyttendaele	NCMV		

BIJLAGE I (vervolg)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981	
Arrondissement Aalst	R. Otte G. Willems	ACW SL	R. Otte G. Willems	ACW SL	R. Otte G. Willems	ACW BB + NCMV	H. Van Wambeke G. Willems	ACW BB + NCMV
Arrondissement Oudenaarde	J. Verroken	ACW	J. Verroken	ACW	J. Verroken	ACW	P. Tant E. Bockstal	BB SL
<i>West-Vlaanderen</i> Arrondissement Brugge	D. Coens F. Vandamme	ACW NCMV	D. Coens M. Desutter	ACW NCMV	D. Coens M. Desutter	ACW NCMV	D. Coens M. Desutter	ACW NCMV
Arrondissement Veurne- Diksmuide- Oostende	A. Claeys	ACW	A. Claeys M. Tyberghien-Vandenbussche	ACW BB	A. Claeys (6) M. Tyberghien-Vandenbussche	ACW BB	C. Marchand	ACW
Arrondissement Roeselare- Tielt	R. Gheysen E. Vankeirsbilck A. Bourgeois	BB ACW NCMV	R. Gheysen E. Vankeirsbilck	BB ACW	R. Gheysen E. Vankeirsbilck A. Bourgeois	BB ACW NCMV	A. Bourgeois E. Vankeirsbilck	NCMV ACW
Arrondissement Kortrijk	M. Coucke A. Dequae M. Olivier	ACW BB + NCMV ACW	M. Olivier A. Dequae (4) F. Demeulenaere-Dewilde	ACW BB + NCMV ACW	M. Olivier A. Steverlynck F. Demeulenaere-Dewilde	ACW BB + NCMV ACW	M. Olivier A. Steverlynck	ACW BB + NCMV
Arrondissement Ieper	M. Bode	ACW	M. Bode M. Boeraeve-Derycke	ACW BB	P. Breyne	ACW	P. Breyne M. Boeraeve-Derycke	ACW BB

(1) Opgevolgd tijdens de legislatuur door G. Dielens (ACW). (2) Opgevolgd tijdens de legislatuur door J. Janssen-Peeraer (ACW). (3) Opgevolgd tijdens de legislatuur door C. Moors (BB). (4) Opgevolgd tijdens de legislatuur door A. Steverlynck (BB + NCMV). (5) R. Blommaert (BB), derde verkozenen in dit arrondissement, nam ontslag en werd opgevolgd door O. De Mey. (6) Opgevolgd tijdens de legislatuur door C. Marchand (ACW).

BIJLAGE II

De CVP-Senatoren en de stand(en) waartoe zij behoren (1974-1981)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981	
<i>Rechtstreeks verkozen Senatoren</i>								
<i>Provincie</i>	P. Akkermans	NCMV	H. De Backer - Van Ocken	SL	H. De Backer - Van Ocken	SL	H. De Backer - Van Ocken	SL
<i>Antwerpen</i>	F. Vanderborght	ACW	P. Akkermans	NCMV	P. Akkermans	NCMV	P. Akkermans	NCMV
	H. De Backer - Van Ocken	SL	F. Vanderborght	ACW	F. Vanderborght	ACW	F. Vanderborght	ACW
<i>Arrondissement</i>	L. Bertels	BB	R. Gijs	BB + NCMV	R. Gijs	BB + NCMV		
<i>Antwerpen</i>					J. Vangeel	ACW		
<i>Arrondissement</i>	C. De Clercq	ACW	C. De Clercq	ACW	C. De Clercq	ACW	C. De Clercq	ACW
<i>Mechelen-</i>	J. Verhaegen	ACW	J. Verhaegen	ACW	J. Verhaegen	ACW	R. Van Rompaey	ACW
<i>Turnhout</i>	J. De Seranno	BB	J. De Seranno	BB	J. De Seranno	BB	J. De Seranno	BB
	A. Verbist	ACW	A. Verbist	ACW	A. Verbist	ACW		
<i>Provincie</i>	J. Chabert	ACW	J. Chabert	ACW	J. Chabert	ACW	J. Chabert	ACW
<i>Brabant</i>	L. Lindemans	BB	L. Lindemans	BB	L. Lindemans	BB	H. Weckx	NCMV
<i>Arrondissement</i>	L. Nauwelaers	NCMV	M. Panneels - Van Baelen	NCMV	M. Panneels - Van Baelen	NCMV	M. Panneels - Van Baelen	NCMV
<i>Brussel</i>								
<i>Arrondissement</i>	A. Lagae	BB	A. Lagae	BB	A. Lagae	BB	G. Geens	SL
<i>Leuven</i>			E. Leemans	ACW	E. Leemans	ACW		
<i>Provincie</i>	C. Smitt	ACW	C. Smitt	ACW	C. Smitt	ACW	C. Smitt	ACW
<i>Limburg</i>	W. Mesotten	ACW	L. Croux	SL	L. Croux	SL	F. Vangronsveld	NCMV
<i>Arrondissement</i>	F. Vangronsveld	NCMV	F. Vangronsveld	NCMV	F. Vangronsveld	NCMV	M. Rutten	ACW
<i>Hasselt-</i>	T. Smeers	BB	T. Smeers	BB	T. Smeers	BB		
<i>Tongeren</i>								

BIJLAGE II (vervolg)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981	
<i>Provincie</i>								
<i>Oost-Vlaanderen</i>	P. De Paep (1)	ACW	M. Van Herreweghe	ACW	M. Van Herreweghe	ACW	M. Van Herreweghe	ACW
Arrondissement	M. Dewulf	BB	A. Van Nevel	BB	A. Van Nevel	BB	A. Van Nevel	BB
Gent-Eeklo			G. Turf - De Munter	ACW	G. Turf - De Munter	ACW	C. De Cooman	NCMV
Arrondissement	W. Verleysen	ACW	W. Verleysen	ACW	W. Verleysen (2)	ACW	P. D'Hondt-Vanopdenbosch	ACW
Aalst- Oudenaarde	A. Dupont	BB + NCMV						
Arrondissement	E. Cooreman	BB	E. Cooreman	BB	E. Cooreman	BB	E. Cooreman	BB
Sint-Niklaas- Dendermonde	M. Van der Aa	ACW	J. Vergeylen	ACW	J. Vergeylen (3)	ACW		
<i>Provincie</i>								
<i>West-Vlaanderen</i>								
Arrondissement	A. Bogaert	NCMV	R. Windels	NCMV	R. Windels	NCMV	R. Windels	NCMV
Brugge	M. Vandewiele	ACW	M. Vandewiele	ACW	M. Vandewiele (4)	ACW		
Arrondissement	J. Van Canneyt	NCMV	J. Van Canneyt	NCMV	J. Van Canneyt (5)	NCMV	M. Tyberghien-Vandenbussche	BB
Veurne- Diksmulde- Oostende								
Arrondissement	R. Vannieuwenhuyze	ACW	R. Vannieuwenhuyze	ACW	R. Vannieuwenhuyze	ACW	R. Vannieuwenhuyze	ACW
Roeselare- Tielt								
Arrondissement	A. Lavens	BB + NCMV	A. Lavens	BB + NCMV	A. Lavens	BB + NCMV	A. Lavens	BB + NCMV
Kortrijk-Ieper								

BIJLAGE II (vervolg)

	10 maart 1974	17 april 1977	17 december 1978	8 november 1981
<i>Provinciale Senatoren</i>				
Provincie Antwerpen	J. Vangeel ACW	J. Vangeel ACW	J. Van den Nieuwenhuyzen NCMV	J. Vangeel ACW
	J. Keuleers ACW	Z. De Loore - Raeymaekers ACW	Z. De Loore - Raeymaekers ACW	A. Bens NCMV
	R. Van Rompaey ACW	R. Nauwelaerts ACW	R. Nauwelaerts ACW	A. Verbist ACW
	R. Gijs NCMV	H. Deleeck ACW	H. Deleeck ACW	
Provincie Brabant	E. Leemans ACW	F. Piot ACW	F. Piot ACW	A. Lagae BB
	L. Vanackere ACW	L. Vanackere ACW	L. Vanackere (6) ACW	N. Staels-Dompas ACW
			P. De Kerpel SL	
Provincie Limburg	J. Gerits ACW	J. Gerits ACW	J. Gerits ACW	J. Gerits ACW
	H. Leynen SL	W. Mesotten ACW	W. Mesotten ACW	F. Aerts ACW
Provincie Oost-Vlaanderen	W. Claeys ACW	W. Claeys ACW	W. Claeys ACW	W. Claeys ACW
	F. De Bondt BB	F. De Bondt BB	F. De Bondt BB	F. De Bondt BB
	P. D'Hondt-Vanopdenbosch ACW	P. D'Hondt-Vanopdenbosch ACW	P. D'Hondt-Vanopdenbosch (7) ACW	M. De Kerpel ACW
Provincie West-Vlaanderen	G. Vandenberghe NCMV	A. Vandabeele ACW	A. Vandabeele ACW	A. Vandabeele ACW
	A. Vandabeele ACW	A. Bourgeois NCMV	A. Vanhaverbeke BB	A. Vanhaverbeke BB
	R. Lecluyse BB	A. Vanhaverbeke BB	C. Staessens-Planckaert NCMV	
<i>Gecoöpteerde Senatoren</i>				
	R. Vandekerckhove SL	R. Vandekerckhove SL	R. Vandekerckhove (8) SL	E. Leemans ACW
	G. Geens SL	G. Geens SL	G. Geens SL	H. Kuylen ACW
	R. Hulpiau ACW	H. Kuylen ACW	H. Kuylen ACW	T. Smeers BB
	L. Martens BB	M. Dewulf BB	M. Dewulf BB	R. Gijs BB + NCMV
	J. Van Waterschoot NCMV	J. Van Waterschoot NCMV	J. Van Waterschoot NCMV	T. Declercq ACW
	N. Staels-Dompas ACW	N. Staels-Dompas ACW	N. Staels-Dompas ACW	R. Uyttendaele NCMV
	A. Vlerick SL	M. Storme SL	M. Storme SL	

(1) Opgevolgd tijdens de legislatuur door G. Turf-Demunter (ACW). (2) Opgevolgd tijdens de legislatuur door P. D'Hondt-Vanopdenbosch, provinciaal senator. (3) Opgevolgd tijdens de legislatuur door M. Buyse (ACW). (4) Opgevolgd tijdens de legislatuur door M.L. Maes-Vanrobbaeys (ACW). (5) Opgevolgd tijdens de legislatuur door A. Rommel-Souvagie (NCMV). (6) Opgevolgd tijdens de legislatuur door F. Cornelis (ACW). (7) P. D'Hondt-Vanopdenbosch werd als provinciaal senator opgevolgd door H. Van Wambeke (ACW). (8) Opgevolgd tijdens de legislatuur door J. De Meyer (SL).

BIJLAGE III

De PSC-Volksvertegenwoordigers en de stand waartoe zij behoren (1974-1981)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981	
<i>Provincie</i>	P. Vanden Boeynants	CEPIC	P. Vanden Boeynants	CEPIC	P. Vanden Boeynants	CEPIC	P. Vanden Boeynants	SF
<i>Brabant</i>	J. Desmarets	CEPIC	E. Van Aal	DC	J. Desmarets	CEPIC	J. Desmarets	CEPIC
Arrondissement	E. Van Aal	DC	J. Desmarets	CEPIC	J.-L. Thys	DC	J.-L. Thys	DC
Brussel	R. Beauthier	DC	R. Beauthier	DC	F. Herman (3)	SF		
Arrondissement	M. Plasman	DC	M. Plasman	DC	M. Plasman (4)	DC		
Nijvel	G. Ryckmans-Corin	SF			G. Ryckmans-Corin	SF		
<i>Provincie</i>								
<i>Henegouwen</i>								
Arrondissement	A. Ducobu	DC	A. Ducobu	DC	A. Ducobu (5)	DC	A. Liénard	DC
Bergen								
Arrondissement	R. Pêtre (1)	DC	R. Jérôme	SF	R. Jérôme	SF	R. Jérôme	SF
Zinnik								
Arrondissement	R. Devos	DC	R. Devos	DC	R. Devos (6)	DC	J.P. Detremmerle	DC
Doornik-Aat-Moeskroen			P. Deschamps	SF	P. Deschamps	SF	M. Lestienne	SF
Arrondissement	A. Califice	DC	A. Califice	DC	P. Maystadt	DC	P. Maystadt	DC
Charleroi	R. Brimant	SF	P. Maystadt	DC	G. le Hardy de Beaulieu	CEPIC	G. le Hardy de Beaulieu	CEPIC
Arrondissement	A. Lernoux	SF	A. Lernoux	SF	A. Lernoux	SF	A. Lernoux	SF
Thuin								
<i>Provincie Luik</i>	J.P. Grafé	CEPIC	J.P. Grafé	CEPIC	J.P. Grafé	CEPIC	J.P. Grafé	CEPIC
Arrondissement	A. Magnée	DC	A. Magnée	DC	M. Hansenne	DC	M. Hansenne	DC
Luik	M. Hansenne	DC	M. Hansenne	DC	G. Hiance	DC		

BIJLAGE III (vervolg)

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981
Arrondissement Hoel- Borgworm			F. François	SF	F. François	SF	
Arrondissement Verviers	A. Parisis G. Schyns	SF DC	G. Schyns M. Wathelet	DC SF	G. Schyns M. Wathelet	DC SF	M. Wathelet A. Gehlen
<i>Province Luxemburg</i>							
Arrondissement Aarien- Marche-en- Famègne- Bastenaken	Ch.-F. Nothomb	SF	Ch.-F. Nothomb	SF	Ch.-F. Nothomb	SF	Ch.-F. Nothomb
Neufchâteau- Virton	J. Michel H. Pierret	CEPIC DC	J. Michel H. Pierret	CEPIC DC	J. Michel H. Pierret	CEPIC DC	J. Michel
<i>Province Namen</i>							
Arrondissement Namen	L. Remacle	SF	L. Remacle R. Marchal	SF DC	L. Remacle R. Marchal	SF DC	L. Remacle
Arrondissement Dinant- Philippeville	V. Barbeaux	DC	V. Barbeaux (2)	DC	E. Wauthy	SF	E. Wauthy

(1) Opgevolgd tijdens de legislatuur door R. Jérôme (toen DC). (2) Opgevolgd tijdens de legislatuur door E. Wauthy (SF). (3) Opgevolgd tijdens de legislatuur door Ch. Van de Put (SF). (4) Opgevolgd tijdens de legislatuur door R. Langendries (DC). (5) Opgevolgd tijdens de legislatuur door A. Liénard (DC). (6) Opgevolgd tijdens de legislatuur door J.P. Detremmerie (DC).

BIJLAGE IV

De PSC-Senatoren en de stand waartoe zij behoren (1974-1981)

126

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981
<i>Rechtstreeks verkozen Senatoren</i>							
<i>Provincie Brabant</i>							
Arrondissement Brussel	C. Goor-Eyben A. Saint-Remy	SF CEPIC	C. Goor-Eyben Ch. Van de Put	SF SF	C. Goor-Eyben E. Pouillet	SF DC	C. Goor-Eyben SF
Arrondissement Nijvel			Y. du Monceau de Bergendael	CEPIC			
<i>Provincie Henegouwen</i>							
Arrondissement Bergen	J. Hambye	SF	P. Mainil	CEPIC	P. Mainil	CEPIC	P. Mainil CEPIC
Arrondissement Doornik-Aat-Moeskroen	J. Kevers	DC	J. Kevers	DC	J. Kevers	DC	J. Kevers DC
Arrondissement Charleroi-Thuin	P. de Stexhe	CEPIC	P. de Stexhe	CEPIC	A. Califice L. Gillet	DC DC	A. Califice DC
<i>Provincie Luik</i>							
Arrondissement Luik	H. Hanquet (1)	SF	H. Hanquet M. Paulus (3)	SF CEPIC	H. Hanquet M. Paulus (4)	SF CEPIC	H. Hanquet SF
Arrondissement Hoei-Borgworm	G. Beauduin (2)	SF			R. Bataille	SF	
Arrondissement Verviers	G. Gramme	SF	G. Gramme	SF	G. Gramme	SF	G. Gramme SF

RES PUBLICA

	10 maart 1974		17 april 1977		17 december 1978		8 november 1981
<i>Provincie Luxemburg</i>							
Arrondissement Aarlen - Neufchâteau - Virton - Marchen-Famenne - Bastogne	Ch. Hanin SF		Ch. Hanin SF		G. Lutgen (5) SF		G. Lutgen SF
Provincie Namen							
Arrondissement Namen-Dinant-Phillippeville	A. Humblet CEPIC		A. Humblet CEPIC		A. Humblet (6) CEPIC		A. Tilquin DC
<i>Provinciale Senatoren</i>							
Provincie Brabant	D. Fallon CEPIC		F. Herman SF G. Ryckmans-Corin SF		D. Noël de Burlin CEPIC Y. du Monceau de Bergendal CEPIC		Y. du Monceau de Bergendal CEPIC
Provincie Henegouwen	P. Deschamps SF		L. Gillet DC		P. de Stexhe CEPIC		L. Gillet DC E. Pouillet DC
Provincie Luik	F. François SF		G. Flagothier DC		G. Flagothier DC		F. François SF
Provincie Luxemburg	R. Conrotte DC		R. Conrotte DC		R. Conrotte DC Ch. Hanin SF		R. Conrotte DC
Provincie Namen	A. Tilquin DC		A. Tilquin DC D. André SF		A. Tilquin DC		A. Dalem CEPIC
<i>Gecoöpteerde Senatoren</i>							
	P. Harmel SF		J. Sondag SF		J. Sondag SF		J. Sondag SF
	J. Sondag SF		D. Fallon CEPIC		D. André SF		D. André SF
	D. André SF		G. Lutgen SF		Ch. Van de Put (7) SF		

(1) J. Pirmolin (CEPIC) verkozen in dit arrondissement nam ontslag en werd opgevolgd door H. Hanquet. (2) Opgevolgd tijdens de legislatuur door S. Delvaux-Gabriel (SF). (3) J. Pirmolin (CEPIC), tweede verkozen in dit arrondissement nam ontslag en werd opgevolgd door M. Paulus. G. Flagothier, tweede verkozen in dit arrondissement nam ontslag en werd opgevolgd door M. Paulus. G. Flagothier was ook als provinciaal senator verkozen. (5) Ch. Hanin, verkozen in dit arrondissement nam ontslag en werd opgevolgd door G. Lutgen. Ch. Hanin was ook als provinciaal senator verkozen. (6) Opgevolgd tijdens de legislatuur door A. Dalem (CEPIC). (7) Opgevolgd tijdens de legislatuur door A. Bruart (DC).